

Õpilaste, õpetajate ja lastevanemate toimetulek koroonakriisi aegses kaugõppes

Autorid

Marju Lauristin, Krista Loogma, Maria Erss, Ene-Mall
Vernik-Tuubel, Ene-Silvia Sarv

Eesti Haridusfoorum

1. august 2020

Sissejuhatus

Haridusfoorumi uuring 'Õpilaste, õpetajate ja lastevanemate toimetulek koroonakriisi aegses haridusruumis' toimus veebiküsitlusena viimasel karantiinädalal (12-18 mail).

Uurimisküsimused valmistasid ette EHF eksperdid prof Krista Loogma, PhD Maria Erss (TLÜ), prof Marju Lauristin (TÜ) ning Reet Laja. Uuringu ette valmistamises ja vastuste analüüsis osalesid ka teenekad hariduseksperdid Ene-Mall Vernik-Tuubel ja Ene-Silvia Sarv. Uuring toimus Eesti Haridusfoorumi ja Haridus-Teadusministeeriumi koostöölepe alusel.

Uuringu eesmärgiks oli fikseerida haridusprotsessi osapoolte vahetu kogemus toimetulekust väljakutsetega, mida esitas õppeprotsessi järsk üleminek kaugõppele virtuaalkeskonnas. Kuna küsimustiku koostajad olid osalenud ekspertidena Haridusvaldkonna strateegia 2035 loomises, mille üheks keskseks teemaks on õppija enesejuhtimise võime ning õpiprotsessi individualiseerimine, nägime koroonakriisi olukorras tekkinud järsus üleminekus kodusele distantsõppele teatavas mõttes äärmuslikku testsituatsiooni, mis tõi selgesti esile, milline on reaalses olukorras õppijate, perede ja õpetajate valmisolek üleminekuks õppija enesejuhtimisel ja digitehnoloogia kasutamisel põhinevale haridusmudelile ning millised võiksid olla selle mudeli rakendamise piirid ja tingimused.

Uuring toimus nõ välküsitlusena sotsiaalmeedia keskkonnas. Haridusfoorumi FB-lehtede kaudu täitsid õpetajad, lastevanemad ja õppijad küsimustiku, mis sisaldas küsimusi toimetulekust õppija, õpetaja ja lapsevanema rolliga pealesunnitud distantsõppes, õppijate enesejuhtimise kogemusest ja abivajadustest, positiivsetest ja negatiivsetest õppetundidest ning tehnoloogiliste vahendite kasutamisest. Küsimustik levis HF võrgustiku abiga veebis jagamise teel. Nädala jooksul täitsid küsimustiku 686 õppijat, 515 lapsevanemat ja 338 õpetajat.

Uuringutulemusi ei saa käsitleda kui statistiliselt esinduslikke kõigi Eesti koolide, õpetajate, perede ja õppijate suhtes, vaid pigem kui pilootprojekti, mis aitab täpsustada hüpoteese ja küsimusi järgnevateks põhjalikumateks uurimusteks. Ehkki küsitlus ei toimunud juhuvalimi alusel, vaid pigem nn lumepallimeetodil, oli vastajate hulk ja mitmekesisus siiski piisavalt suur, et anda võimalust analüüsida nii õpetajate, õppijate kui lastevanemate vastuseid ka erinevate vastajarühmade lõikes ning teha selle põhjal ka mõningaid järeldusi ja praktilisi soovitusi (vt tabel 1).

Tabel 1. Vastajate struktuur ja rühmade suurus.

		Õpetajad	%	Õppijad	%	Vanemad	%
Sugu	M	44	13	190	32	43	8
	N	293	87	409	68	469	92
Vastaja vanus	Kuni 10			97	14		
	11-13			142	21		
	14-16			158	23		
	17-19			236	34		
	20-30	16	5	17	3	18	4
	31-40	46	14	16	3	191	44

	41-50	91	27	9	2	187	43
	50+	122	36	11	2	37	9
	60+	62	18			2	0.5
Klass	1-3	40		80	12	238	46
	4-6	155		131	19	160	31
	7-9			150	22	47	9
	10 -12	100		268	39	67	13
	Kutse-, kõrgkool	38		58	8		
Kooli asukoht	Maa	99	30				
	Väikelinn	71	21				
	Suurem linn (Tartu, Pärnu, Narva , K-J)	98	29				
	Tallinn	70	21				
Kooli tüüp	Väike maakool (kuni 300 õpilast)	124		83	12	116	22
	Väike linnakool (kuni 500 õpilast)	213		74	11	76	15
	Suur maakool (üle 300 õpilase)			73	11	52	10
	Suur linnakool(üle 500 õpilase)			361	52	204	40
	Erakool			10	2	23	8
	Muu			54	8	32	6
	Vastamata			29	4	12	2
Kokku		337	100	687	100	515	100

Küsimustik koosnes kolmele sihtrühmale - õpetajatele, õppijatele ja lapsevanematele suunatud küsimuste plokkidest, mis sisaldasid küsimusi vastaja toimetuleku kohta kriisaegses distantsõppe (DÕP) olukorras võrreldes tavaolukorraga (üldist rahuloluhinnangut oma toimetulekule, negatiivseid ja positiivseid kogemusi, abistavaid ja segavaid tegureid, mõju tervisele ja suhetele, üllatavaid avastusi, tehnoloogiliste vahendite eelistusi). Õpetajad ning lapsevanemad pidid hindama ka seda, milline oli koolipoolne lähenemine distantsõppe korraldamisele. Iga vastaja pidi ka märkima oma vanuse, soo, kooliastme ning kooli tüübi ja asukoha (maa või linn). Peale hinnangute oma toimetulekule, koolipoolsele distantsõppe korraldusele ning vastaja andmete olid vastused antud enamasti vabas vormis. (vt küsimustik Lisa 1)

Järgnevas analüüsis on neid vabu vastuseid osaliselt üldistatud ja kodeeritud kvantifitseeritavateks tunnusteks, mis annab piiratud ulatuses võimaluse teatud tendentside väljatoomiseks ning selle põhjal õpetajate, õpilaste ja lapsevanemate kogemuste võrdlemiseks. Siiski on uuringu põhitulemused kvalitatiivse iseloomuga. Seetõttu on õpetajate, lastevanemate ning õpilaste toimetulekut DÕP olukorras analüüsitud, kombineerides kvantitatiivset analüüsi vabade vastuste kvalitatiivse analüüsiga. Kvantitatiivne analüüs on tehtud Marju Lauristini poolt. Õpetajate vastuste kvalitatiivne

analüüs Maria Erssi ja Krista Loogma poolt, lastevanemate kvalitatiivne analüüs Ene-Silvia Sarve poolt ja õppijate kvalitatiivne analüüs Ene-Mall Vernik-Tuubeli poolt.

Õpilaste, õpetajate ja lastevanemate hinnangute analüüs

Alljärgnevalt vaatleme lähemalt, kuidas hindasid vastajad oma toimetulekut õpetamise ja õppimisega erakorralises olukorras. Kvantitatiivse analüüsi käigus püüame selgitada, millises proportsioonis on õpetajate, õppijate ja lapsevanemate hulgas DÕP väljakutsetega hästi toime tulnud, oma kogemust positiivselt hinnanud vastajad ja need, kes oma toimetulekuga rahul ei olnud ja olukorda pigem negatiivselt hindasid. Vaatleme ka, kuidas positiivne või negatiivne toimetuleku kogemus on ühelt poolt seotud vastaja enda sotsiaalse kontekstiga (sugu, vanus, elukoht maal või linnas), teisalt aga koolipoolse DÕP korraldusega ning erinevate kooliastmete õppetöö eripäraga. Samuti selgitame, kuidas on pealesunnitud koduõpe ja liikumispiirangud mõjutanud õpetajate õppijate ja perede vaimset ja füüsilist heaolu. Vabade vastuste kvalitatiivse analüüsi abil uurime üksikasjalikumalt, millised

1. Õpetajate hinnangud õpilaste enesejuhitud õppimisele DÕPs

Küsimus 6. Kuidas tuli distantsõppe ajal välja õpilaste enesejuhitud õppimine (ajaplaneerimine, eesmärkide järgimine, ülesannete iseseisev täitmine...jm)?

1.1. Õpetajate hinnangute kvantitatiivne analüüs

Õpetajate vabad vastused kodeeriti ja kvantifitseeriti 7-astmelisel skaalal, kus 1. skaalapunkt märgib väga positiivset hinnangut ning 7. skaalapunkt negatiivset hinnangut õppimisele DÕP olukorras. Skaalapunktide tähendused selgitati kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusel.

1 – Väga hästi läks, kohati paremini kui tavaõpe (20%)

20% õpetajatest hindas distantsõppe kogemust väga heaks. Õppijad kohanesid kiirelt, kuigi alguses oli raske ja oli ka üksikuid erandeid, kel oli suuremaid raskusi.

Õpetajad tõid esile asjaolusid/tingimusi, miks nende arvates läks DÕPs hästi, isegi paremini kui tavaolukorras. Nendeks olid: tihe kontaktihoidmine õpilastega, õppe hea planeerimine (nt nädala tunniplaani ja eesmärkide alusel), distantsõppes oli vähem vaja tegelda korralloomisega.

2 – Enamusel/üldiselt läks hästi, väike rühm oli raskustega (15%)

15% õpetajate kogemuse alusel sai valdav enamus õpilastest hästi hakkama, kuid väike osa jäi raskustesse. Need, kes tulbid tavaõppes, olid seda ka DÕPs. Vähemus - „laisad ja viilijad“ või need, kes vajasisid enam suunamist, juhendamist ja detailsemaid selgitusi, kel ka tavaõppes oli raskusi (ülesannete iseseisva lahendamise ja enesejuhtimisega) või motivatsioonipuudus, jäid hätta. Mõned siiski „kadusid ära“.

3 - Tavapärase jaotus tublideks ja kehvemateks (24%)

24% vastanud õpetajaist leidis, et kuigi õppijate vahel oli suur varieeruvus iseseisva õppimisega hakkama saamisel, ilmnes DÕP puhul enam-vähem sama muster, mis

tavaõppes: need, kes olid tublid tavaõppes, said hakkama, aga kes olid raskustes tavaõppes (õpetajate hinnangul ca 30/40%) – puudusid sageli ega suutnud eesmäärke seada, oma tööd ja aega planeerida, jäid hätta.

Neist, kes kokkuvõttes hakkama said, osa olid täiesti iseseisvad – õppisid iseseisvalt, planeerisid oma aega ja said kõik asjad tehtud; osa vajab vanema abi ja toetust (mida teha, kuidas teha) ning selle olemasolul said hakkama. Osade jaoks (keda oli siiski vähem) tekkis tõsine motivatsiooniprobleem (nad ei soovinud kodus midagi teha ega õppida) ning õpitulemused jäid tihti poolikuks - keerulisemate ülesannetega ei saanud hakkama, õpetaja pidi lihtsustama või osa (raskemaid) ülesandeid ära jätma. Neid õpilasi pidid õpetajad ja vanemad kõvasti tagant sundima ning õpetajatel tuli nendega enam tegelda. DÕPs käitusid nad üldjoontes samuti kui tavaõppes – puudusid, ei pidanud tähtaegadest kinni, ei küsinud õpetajalt abi. Osa neist ei saanud olukorrast aru – „distsantsõppe tundus neile lihtsalt koolivaheajana“. Nende puhul tulid välja puudujäägid funktsionaalses lugemisoskuses ja tekkis ka õpitud abitust: nad ootasid, et õpetaja ütleks neile, mida teha on vaja, juhiste lugemine oli nende jaoks keeruline.

Ühed õpetajad rõhutasid distantsõppe tulemuste sõltuvust õppijate individuaalsetest omadustest (sihikindlus, head õpioskused, enesedistsipliin, motivatsioon). Teised õpetajad rõhutasid, et hakkama said need, kel (iseseisva) õppimise harjumused ning lisaks ka kodune tugi ja kes tutvusid ka hoolega ja said aru õpijuhustest.

Samas oli õpetajate kogemuse alusel õpilasi, kelle tulemused võrreldes tavaõppega paranesid. Osa õpilastest, kes olid tavaõppes kas pigem keskmised või said halvemini hakkama, muutusid asjalikumaks ja iseseisvaks („ei olnud segajaid, lärmajaid ja nad sai rahulikult süveneda õppimisse“). Oli ka vastupidi: mõned, kes varem olid tublid ja kel koolis õppides kõik korras oli, ei saanud DÕPs enam nii hästi hakkama. See ei sobinud neile, nad ei suutnud iseseisvaks õppimiseks kodus piisavalt motivatsiooni leida (ennast kodus "õppima sundida"), neile ei sobinud ka „sotsiaalne suletus“ ja „asjad läksid käest ära“.

Gümnaasiumis tuli ette probleeme plagiaadiga ja maha kirjutamisega. Zoomi tundides üritati õpetajale „kotti pähe tõmmata - logiti tundi sisse, kaamera ja mikrofoni välja ja lasti jalga“. Samuti käisid mõned gümnaasistid õppimise asemel tööl.

4 – Kohanemiskustega, harjutamisega muutus paremaks (11%)

Osad õpetajatest kogesid, et esimesed paar nädalat oli raske, seejärel aga õpilased kohanesid ja harjusid uue olukorraga. Samal ajal, kui ka õpetajad harjusid uue olukorraga (pereelus, õppijatena, õpetajatena) ning suutsid tegelda ajaplaneerimise ja režiimi hoidmisega, hakkas paremini minema.

Mõned õpetajad näevad aga pigem teatud tsüklilisust: algul oli raske, palju segadust ja isegi kaos. Mõne nädalaga (enamasti 2-3 nädalat) tekkis arusaam, kuidas asjad käivad, tekkisid harjumused ja teatud rutiin. Koroonaja lõpus aga täheldati osade õpilaste puhul väsimust ja tüdimust, ning motivatsioonilangust (ilmad läksid ilusaks, tekkis kooliigatus, soov näha kaaslasti jm). Mida aeg edasi, seda raskemaks muutus neile õppimine seoses tekkinud tüdimusega, sotsiaalne isolatsioon mõjus amotiveerivalt.

Kohanemist takistas:

- alguses oli suur määramatus, korraga tuli väga palju infot, õpilastel võis olla korraga palju ülesandeid.
- sobivate e-keskkondade leidmine töötamiseks võttis aega ning töötamine paralleelselt mitmes erinevas e-keskkonnas vajab harjumist.
- õpetajatel tekkis raskusi uue materjali läbivõtmisel ja õpilastelt tagasiside/õpilastega ühenduse saamisel.
- õpilaste eneseregulatsiooni oskuse puudumine, sh oskamatus oma aega planeerida, ajakavast/tähtaegadest kinni pidada ning
- koduse toe puudumine
- õpilased ei tutvunud (ei viitsinud, ei lugenud) iseseisvate ülesannete juhendeid ja/või ei mõistnud ülesannete tekste ega saanud neist aru.

Kohanemist soodustas:

- õpilaste eelnev kogemus komplekssete iseseisvate ülesannete lahendamisel.
- varasem kokkupuude digiõppega või e-õppe keskkondadega (digiõppepäevad koolis, kasutasid juba eelnevalt e-keskkondi jm)
- lapsevanemate toetus, et distsipliini hoida (hommikul üles ja õppima).
- video- ja online tunnid, mis aitasid kohaneda, aega planeerida, uut materjali läbi võtta.

5 - Kodu, vanemate toel saadi hakkama (10%)

Õpetajad seostavad õpilaste toimetuleku distantsõppel tihedalt kodu ja vanemate toetusega. Kodu ja vanemate toetus õpilasele oli õpetajate kogemuse põhjal üks olulisemaid asjaolusid, mis aitas kaasa, et lapsed distantsõppel hästi hakkama said („kellel peretoetuste puudub, sattusid hätta“ „Distantsõpe õnnestumisel on suur osa lapsevanemal. Kui lapsevanem on toetav, saab laps suurepäraselt hakkama“). Kodu ja vanemate toetust oli vaja eelkõige enesejuhtimise toetamisel - ajaplaneerimisel, tööde tegemisel, erinevate ülesannete meenutamisel, jne.

Vanemate tuge oli eriti vaja algklasside õpilastel ("1.-3. klassi õpilastel sõltub kogu õppeprotsess 80-100% ulatuses vanematest ning nende vastutusest ja võimalustest"). Samuti vajasisid vanemate tuge need õpilased, kel ka tavatingimustes oli raske oma aega planeerida, eesmärke seada ja iseseisvalt õppida. Isegi mõned tublimad õpilased vajasisid kohati vanemate tuge ja ka põhikooli viimase astme õpilased, kes olid ka hädas enesejuhtimisega.

Samas tundus õpetajatele, et kohati olid vanemad liiga abivalmis ja lapsel polnud võimalust iseseisvalt õppida ja oma õppimise eest vastutada. ("nad / vanemad võitsid distantsõpet nagu eksamit lapsevanemale"). Mõned õpetajad koguni kahtlesid, kas laps ikka tegi oma tööd ise.

Kodu omakorda võis vajada kooli abi, kui nt vanemad ei osanud lapsi juhendada või motiveerida. Oli lapsevanemaid, kes erinevatel põhjustel ei pakkunud lastele üldse tuge („olid väsinud, ei suutnud vastutust võtta“). Osa õpetajaid kohandasid tunniplaani (nt korraldasid tunde õhtusel ajal), et töö käivad vanemad saaksid lapsi toetada.

Kohati seisid õpetajad silmitsi vanemate kurjade pöördumistega.

6 - Raskustega, õpetajate suurte pingutustega (9%)

Osadel juhtudel rääkisid õpetajad oma pigem negatiivsest kogemusest, suurtest raskustest ja tagasihoidlike tulemustest distantsõppel. Tagasihoidlike tulemustega oli seotud halb ajalaneerimine, vanemate ja kodu toe ja koostöö puudumine, arvutisõltuvus (mängud) jm. Tagasihoidlikud tulemused võisid tähendada, et osa (keerukamaid) ülesandeid jäi tegemata, õppetööd tuli tunduvalt lihtsustada, uue aine läbivõtmine toimus suurte raskustega jne.

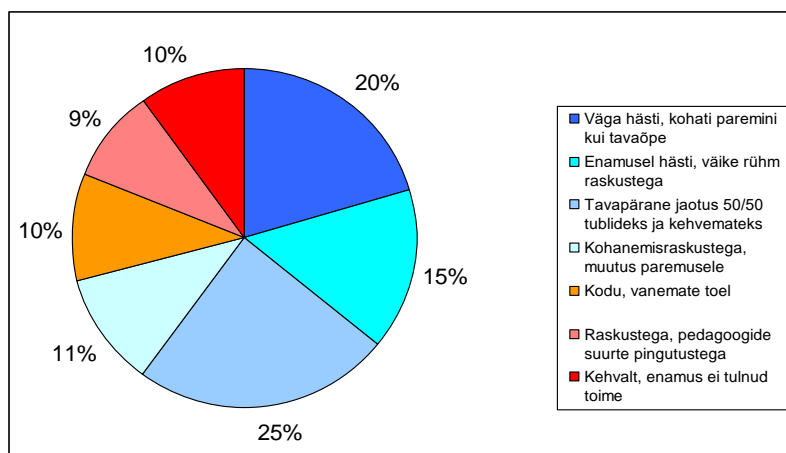
Erivajadustega õppijatest rääkides hindasid õpetajad distantsõpe tulemusi pigem „mitte eriti headeks“, kuigi üks õpetaja tõi ka näite, kuidas ta jõudis toimiva lahenduseni. Erivajadustega õppijate puhul toimisid vaid väga lihtsad ja lühikesed ülesanded, kuid õppijate oskus uut materjali omandada jäi väga tagasihoidlikuks. Liitklassi, LAK ja erivajadustega õpilasi tuli tunduvalt enam/väga palju abistada, toetada (ülesanded korduvalt läbi käia, pidevad meeldetuletused jne), juhendada ja tööle sundida.

7 – kehvalt/ ei läinud hästi, enamus ei tulnud toime, motivatsioonipuudus (10%)

Oli õpilasi, kes ei õppinud õpetajate arvates üldse või „kadusid ära“. Need, kes puudusid sageli tavaõppes, puudusid ega osalenud ka distantsõppes. Oli õpilasi, kelle ajagraafik läks täiesti paigast ära – nad ei tõusnud hommikul üles, vajasisid pidevalt tähtaegade pikendamist ja järele aitamist. Üks põhjusi oli õpetajate arvates kodu ja vanemate toe puudumine. Erivajadustega õppijate hulgas oli neid, kes iseseisvalt üldse ei suutnud õppida.

Seega oli meie küsimustikule vastanud õpetajate seas on viiendik (20%) neid, kelle jaoks õpilaste enesejuhitud õppimise kogemus kriisaegses distantsõppes on väga positiivne, kohati paremgi kui tavaõppe olukord (vt Joonis 1). Kui siis lisada need 15 %, kes arvavad, et distantsõpe õnnetus hästi enamusel nende õpilastest ja vaid väike rühm maadles raskustega, saame kokku 35% ehk tubli kolmandiku õpetajatest, kelle jaoks koroonaaegne kaugõppe kogemus on valdavalt positiivne. 15 % tunnistavad, et algus oli raske, kuid teisel-kolmandal nädalal saadi raskustest üle ja edasine areng läks paremuse suunas. Ka selle osa vastajaist võiks pigem arvata positiivse hoiaku kandjateks. Veerand meile vastanud õpetajatest olid veendunud, et üleminek kodusele DÕPle jagas õpilased tavapäraselt paremateks ja kehvemateks, kusjuures see erinevus tuli ehk selgemini välja kui klassiruumis. Siiski mõned vastajad mõnsid ka üllatusi: mõni klassis kehvemana tunduv osutus kodus õppides tublimaks, samas kui klassis silma paistnu jäi kodus õppides hätta.

19% õpetajatest ei ole õppijate enesejuhtimise võimetest heal arvamusel ja peab määravaks õpetajate ja/või kodu ja vanemate pingutusi õpilaste toimetulekul. 10% on päris pessimistlikud, tunnistades, et ei ole selle olukorraga toime tulnud ning pidades sellist õpet enamusele üle jõu käivaks.

Joonis 1. Õpetajate hinnang DÖP õnnestumisele (% vastanutest, N=329)

Võrreldes eelpool toodud hinnangute levikut erinevas eas õpetajate hulgas (vt tabel 2), näeme teatava üllatusena, et optimistliku hinnangu andjate osakaal ei ole kuigi palju sõltunud õpetaja vanusest: kui keskmiselt oli neid kokku 35%, siis noorimate, kuni 40-aastaste seas on neid 36% ja vanimas, üle 60-aastaste õpetajate rühmas 37%. Siiski on siin oluline nüanss: vanemad õpetajad rõhutavad rohkem õpilaste seas välja kujunenud jaotust ning on samuti rohkem rõhutanud esialgseid raskusi, harjutamise ja olukorraga kohanemise positiivset mõju. Kui üldkokkuvõttes ei saa kuidagi öelda, et Eestis vanematel õpetajatel oleks negatiivsem hoiak ja vähem võimekust uudsete olukordadega toime tulla ning uusi vahendeid kasutada kui noorematel.

Tabel 2. Erinevas eas õpetajate hinnang DÖP õnnestumisele

Õpetajate hinnang DÖP õnnestumisele sõltuvalt vanusest	Õpetaja vanus					Kõik
	kuni 40	41-50	51-60	Üle 60		
Väga hästi, kohati paremini kui tavaõpe	23	18	21	17	20	
Enamusel hästi, väike rühm raskustega	13	16	14	20	15	
Tavapärase jaotus 50/50 tublideks ja kehvemateks	19	26	23	28	24	
Kohanemiskustega, muutus paremusele	8	10	11	15	11	
Kodu, vanemate toel	10	11	12	7	10	
Raskustega, pedagoogide suurte pingutustega	11	11	9	5	9	
Kehvalt, enamus ei tulnud toime	16	7	10	8	10	
N	62	88	117	60	327	

Teine oluline tegur, mis oletatavasti mängis rolli distantsõppele üleminekuga hakkama saamises, on seotud maa- ja linnakoolide erinevusega (tabel 3). Teatavaid erinevusi, mis räägivad suurte linnakoolide paremast ettevalmistatusest ning ka varustatusest, tõi välja ka meie uuring: Tallinna koolidega võrreldes maakoolide õpetajatel on olnud rohkem tegemist kohanemiskustega ning ka kaks korda rohkem neid, kes tunnistavad, et enamus õpilastest ei tulnud selles olukorras toime. Siiski ei ole üldised proportsioonid positiivsete ja negatiivsete hoiakute vahel maa- ja linnakoolides drastiliselt erinevad.

Tabel 3. Õpetajate hinnang DÖP õnnestumisele sõltuvalt kooli asukohast (% vastanutest)

	Kus asub Teie kool?				
	Maal	Väikelinna	Suuremas	Tallinnas	Kõik
Väga hästi, kohati paremini kui tavaõpe	15	21	22	23	20
Enamusel hästi, väike rühm raskustega	18	9	15	20	16
Tavapärane jaotus 50/50 tublideks ja kehvadeks	23	22	29	21	24
Kohanemiskustega, muutus parem	13	7	15	7	11
Kodu, vanemate toel	11	15	6	10	10
Raskustega, pedagoogide suurte pingutustega	7	13	6	11	9
Kehvalt, enamus ei tulnud toime	14	13	6	7	10
N	96	68	95	70	329

Kõige suurem kontrast on õpetajate kogemustes toimetulekust koduse kaugõppega seotud nende õpetamiskogemusega erinevate kooliastmetes (tabel 4). Ootuspäraselt domineerivad positiivsed hinnangud gümnaasiumiastmes, kus 30% vastanud õpetajatest on veendunud, et selline õppevorm on väga hea, ehk paremgi tavalisest koolitööst, enamus õpilasi tuleb sellega hästi toime ning kodu rolli peetakse nullilähedaseks. Seevastu algklasside õpetajad peavad ootuspäraselt vanemate tuge ja kodu rolli otsustavaks. On rõõmustav näha, et algklasside õpetajate seas on kõige rohkem ka neid, kes tunnistavad oma väikeste õpilaste enesejuhtimise võime kiiret arengut.

Tabel 4. Õpetajate hinnang DÕP õnnestumisele sõltuvalt kooliastmest

	Millises kooliastmes Te õpetate?				
	Ainult algk	Põhikool	PK+güm	Gümnaasium	Kutseharidus
Väga hästi, kohati paremini kui tavaõpe	18	19	19	30	15
Enamusel hästi, väike rühm raskustega	8	17	25	16	4
Tavapärane jaotus 50/50 tublideks ja kehvadeks	15	22	21	30	54
Kohanemiskustega, muutus parem	25	11	6	7	8
Kodu, vanemate toel	30	13	4	0	0
Raskustega, pedagoogide suurte pingutustega	5	10	8	9	0
Kehvalt, enamus ei tulnud toime	0	9	19	7	19
	40	151	53	43	26

Meie küsimustikus palusime õpetajaid ka hinnata, milline oli nende koolis üldine lähenemisviis distantsõppe korraldusele (tabel 5).

Tabel 5 Õpetajate iseloomustus distantsõppe korraldusele

Kuidas oli Teie koolis õppetöö distantsõppe ajal korraldatud?	%
Koolist anti üksikasjalikke juhiseid.	23
Õppijaile jäeti vabadust ise otsustada, kuidas ja millal ülesandeid täita.	25
Õppijatele pakuti piisavalt toetust.	40
Muu	11
Kokku	

Näited, mida sellele küsimusele vastajad selgituseks tõid, lubavad jaotuse 'muud' all mõista eelkõige olukorda, kus aineõpetajatele oli jäetud vaba valik, kuidas ta oma aines tööd korraldab, sh milliste tehnoloogilisi vahendeid kasutab, kuidas määrab õppetöö ajaraamid ja kuidas suhtleb õpilaste ja nende vanematega.

Õppijatele piisava toetuse andmise puhul on esiplaanil individuaalne suhtlus ja juhendamine, ka tagasiside andmine ning õppijate ja nende vanemate küsimustele vastamine.

Koolide praktika juhiste andmisel oli väga erinev, kuid õpetajate vastustes oli selle punkti puhul esiplaanil kõigile õpetajatele teatud ühiste reeglite kokku leppimine nii töö korralduse, ajaliste nõudmiste, tagasiside ja hindamise kui tehniliste vahendite kasutamise suhtes.

Allpool on näha, kuidas seostus õpetajate hinnang oma DÕP kogemusele koolipoolse töökorraldusega (tabel 6).

Tabel 6.Õpetajate hinnang DÕP õnnestumisele sõltuvalt töö korraldusest koolis

	Kuidas oli Teie koolis õppetöö distantsõppe ajal korraldatud?				
	Detailsed juhised	Õppijate valik	Indiv toetus	Õpetaja valik	Kõik
Väga hästi, kohati paremini kui	22	21	17	26	20
Enamusel hästi, väike rühm ra	14	17	15	20	16
Tavapärane jaotus 50/50 tublid	28	29	20	14	23
Kohanemiskustega, muutus	16	9	13	3	11
Kodu, vanemate toel	8	7	13	14	10
Raskustega, pedagoogide suu	7	6	13	6	9
Kehvalt, enamus ei tulnud toim	5	11	10	17	10
Count	76	82	131	35	324

Nagu näha, on õpetajate jaoks olnud suhteliselt kehvem õpilaste individuaalse toetamise variant, mille puhul on kõige enam kurdetud ülekoormuse ja läbipõlemise üle.

Tundsime eraldi huvi selle vastu, kui võrd on erakorralise olukorra aegne distantsõppe kogemus mõjutanud õpetajate tervist, nende füüsilist ja vaimset enesetunnet. Saadud andmed kõnelevad tõsisest tervisehäiretest (tabel 7). Enam kui pooltel vastajatel on läbi elatud pingelised kuud tekitanud kurnatust ja stressi või ka otseseid tervisemuresid. Seejuures on oluline märgata, et kannatanud on mitte ainult vanemate õpetajate tervis, kellest kolmandik kurdab pidevast arvetiga töötamisest tekkinud nägemisvaevuste ja peavalu üle. Just nooremaid õpetajaid on kõige enam tabanud stress, vaimne kurnatus ja liikumisvaegusest tingitud füüsilised hädad.

Tabel 7. Distantsõppe mõju õpetajate enesetunnele ja tervisele

DÕP mõjud õpetajate tervisele (% eärühmast)	Vanus				Total
	kuni 40	41-50	51-60	Üle 60	
Mõjus hästi	10	16	17	13	14
Sama. ei kurda	8	9	11	21	12
Tegelen teadlikult vormis hoidmisega	13	20	17	10	16
Väsitav, kurnav, tüdimust tekitav	29	22	19	16	21
Silmad, peavalu	15	14	17	31	18
Füüsilised hädad, liikumatus, kehaka	18	12	9	5	11
Väga halb mõju ni vaimset kui füüsil	8	7	11	5	8
N	62	90	121	62	335

1.2. Õpetajate koroonaaegne õpetamiskogemus: õpetajate hinnangute kvalitatiivne analüüs

Selles osas on kvalitatiivselt analüüsitud õpetajate vabu vastuseid järgmistele küsimustele: Küsimus 11: Millised olid distantsõppe peamised õppetunnid? Mida kõige enam õppisite? Mida avastasite? Küsimus 12: Mis oli distantsõppe ajal kõige raskem ja mis oli kergem? Küsimus nr 13: Nimetage palun mõned head, töötavad (digi)lahendused, mis distantsõppel abiks olid? Küsimus 14: Millist abi oleksite kindlasti veel soovinud? / sooviksite?

Õpetajate vabade vastuste sisu on analüüsitud (kategoriseeritud) ja analüüsi tulemusel on esile toodud neis vastustes sisaldunud peamised kategooriad (teemad).

Distantsõppe õppetunnid: Küsimus 11: Millised olid distantsõppe peamised õppetunnid? Mida kõige enam õppisite? Mida avastasite?

Enam esinenud teemad, millest õpetajad kirjutasid olid: Digioskused (144); Töö planeerimine (37), Ajaplaneerimine, enesejuhtimine, enesedistsipliin ning kohanemine (33), Distantsõpe on väga hea õppevorm, isegi parem kui tavaõpe (17), Usaldus laste ja lastevanemate vastu: a)

Enamikke lapsi ja lapsevanemaid võis usaldada: anda neile vastutust (15) b)

Lastevanematest polnud kasu (10); Lapsed iseseisvusid ja said hakkama (14 vastust) , Edaspidi võiks kombineerida distantsõpet tavaõppega (13 vastust), Õppisin sotsiaalseid oskusi (13 vastust), muud õppetunnid

Digioskusi õpiti kõige enam (144 vastust). Õpetajad õppisid DÕP ajal kõige enam erinevaid digioskusi: uusi digikeskkondi tundma ja digivahendeid (n. dokumendikaamerat) kasutama, aga ka ise uusi digiõppevahendeid looma. Loovamalt lähenevad õpetajad avastasid, et distantsõppel on päris häid külgi: “Sai juurde tehtud nii mõnigi veebipõhine materjal. Ise täiendasin ennast samuti mõnede keskkondade toimimise osas. Tegelikult mulle isegi meeldis selline õppevorm.” Leiti, et digiõppe võimalused on väga mitmekesised ning nende tundmine rikastab õppetööd: “Kui palju lähedaid võimalusi on õppimist huvitavamaks teha!”

Oli neid, kes juba varemgi päris palju IT tarkust olid omandanud, kuid nüüd tundsid, kuidas nad edasi arenesid: “Õppisin tehnilisi teostusi, kuidas veebitunde teha. Ma pole tehnikavõõras ega karda tehnilisi lahendusi, kuid nende nädalate jooksul olen edasi arenenud ja see teeb rõõmu.” Osadele tuli uute oskuste omandamine raskelt, kuid kui vaja, saadi ikkagi hakkama: “Õppisin uusi digikeskkondi. Teadsin, et IT pole mulle kerge, aga vajaduse korral saab ikka hakkama.”

Samas leidis ka neid, kes olid kriitilised digiõppeks valmisoleku suhtes: “Õppetund nr.1 on see, et me ei olnud valmis internetipõhisteks toiminguteks. Igaüks hakkas leiutama midagi, mis oleks võinud igaks juhuks juba "tagataskus" olemas olla (Zoomi, Google classroomi tunnid jne).” Õpetajate hinnangul viis see kaoseni, kus igaüks hakkas oma jalgratast leiutama ning õpilased ja lapsevanemad koormati liiga paljude digikeskkondadega üle. Seetõttu loobus mõni õpetaja ka teadlikult uute digikeskkondade kasutamisest distantsõppe ajal: “Platvorme, mille abil distantsõpet teha, on palju, aga kui koolis õpilastega neid kasutanud ei ole, siis ise suudan nendega toime tulla, aga distantsil õpilastele lisakoormust panna veel uute digivõimaluste õppimiseks, ei pidanud ma õigeks.” Seega piirdusid mõned õpetajad juba tuttavate keskkondadega.

Päris tunnid on paremad. Teise õppetunnina nimetati kõige rohkem päris kontakttundide eeliseid võrreldes digiõppega. Päris paljude õpetajate meelest (47 õpetajat), jääb distantsõppel ikkagi puudu inimlikust kontaktist, mis on eriti oluline väikeste laste puhul ning oskusainetes, aga isegi täiskasvanute puhul. “Videoloeng ei asenda reaalselt loengut kuidagi, videos ei teki üliõpilastega reaalselt kontakti.” “Oluline on arvestamine inimeste tunnetega (ükskõik, kas õppijad v õpetajad), hea koostöö eelduseks on ärakuulamine. Virtuaalselt on see keerulisem, kuna ei näe, kes vajavad abi ja juhendamist, kui nad ei küsi. Klassiruumis/koolis on näha, kes abi vajavad.”

Otsest kontakti õpetaja ja õpilase vahel ning ka õpilastel omavahel peetakse suhtlemisel siiski efektiivsemaks ja loomulikumaks, samuti ajakasutuse poolest paremaks. Õpetajad saavad otse

suheldes vahetumat tagasisidet õppijatelt selle kohta, kuidas nad õpitust aru said ning millised emotsioonid neid valdavad, mis on nii õppimise kui ka sotsiaalse arengu seisukohalt oluline. Kuigi distantsõppega on võimalik harjuda, ei asenda see osade õpetajate meelest vahetut kontakti: "... Kuid selgeks sai see, et kõige parem on siiski silmast-silma suhtlemine."

Õppetööd on vaja teistmoodi planeerida. Distantsõpe nõuab teistsugust ettevalmistust õpetajatelt: tuleb põhjalikumalt läbi mõelda, missuguseid kodutöid anda ja kui palju aega need võiksid võtta. See on õpilaseti teatavasti erinev. Samuti peab pöörama tähelepanu tööülesannete võimalikult selgele ja täpsele sõnastamisele:

"Ülesannete andmise õpilastele pidi väga täpselt läbi mõtlema - mina saan ju aru, aga kas ka õpilane saab?" "Selgitused ja juhendid peavad olema lühikesed, ülitäpsed ja üheselt mõistetavad." Tööjuhend peab olema ühtmoodi arusaadav nii lapsele kui ka lapsevanemale.

Osad õpetajad sõnastasid ka konkreetseid nõuandeid distantsõppe planeerimiseks, kusjuures eristusid nii rohkem õppija autonoomiat kui ka õppijate kontrollimist pooldavad õpetajad: "Planeeri vähem, eelistada ülesandeid, kus laps saab oma tööle süsteemi poolt kohese tagasiside. Strateegilisemalt planeerida paaris- ja rühmatöid. Olla võimalikult paindlik ja läheneda individuaalselt - anda ette eesmärgid ja tulemused, kuhu ja laias laastus, mis ajaks laps peaks jõudma (ideaalne, kui see on koos lapsega kokku lepitud) ja siis lasta tal leida oma viisid, kuidas ja mil moel ta sinna jõuab. Siit aga kerkib üles õpioskuste ja enesejuhtimise teema - kuidas on tark õppida, kuidas ennast juhtida?"

Nagu eelnevast tsitaadist ilmneb, seisneb õpetaja roll õppija autonoomiat pooldavate õpetajate meelest distantsõppel suuresti just kindlate eesmärkide sõnastamises, individuaalsete kokkulepete sõlmimises ja laste iseseisvuse ning loovuse toetamises. Olulise teemana kerkib esile õpioskuste ja enesejuhtimise arendamise vajadus. Samas ei olnud kõigil õpetajatel õpilaste eneseregulatsiooni- ja enesejuhtimise võimekusse niivõrd suurt usku ja osad õpetajad nägid õpetajal eelkõige kindlate raamide seadmise - ja kontrollifunktsiooni: "Õpilastel puudub enesedistsipliin, seega mida selgem ja täpsem on koolipoolne juhend ja kontroll, seda efektiivsem õpe on. Tuleb ette anda kindel ajavahemik, kindlad nõuded jne."

Mitmed õpetajad leidsid, et aja kokkuhoiu ning parema kommunikatsiooni huvides on kõige parem teha videotunde: "Sain aru, et kõige efektiivsem on teha videotunde, siis ei ole vaja arvuti taga töid parandada, õpilased saavad vajadusel kohe abi." Videotundidele andsid õpilased ka positiivset tagasisidet: "Avastasin, et õpilastele läheb Zoom tunnid hästi peale ning nendepoolne tagasiside on olnud positiivne."

Siiski selgus, et distantsõppel ei ole õppekava täies mahus tihtipeale võimalik läbida, mistõttu muutub eriti tähtsaks õpetaja oskus materjali valida ning eristada olulist ebaolulisest. "Algselt oli vaja õppekavale läheneda väheke teisiti. Arvestama pidi seda, et materjalid, kust õppida, pidid olema väga selged, juhtima tähelepanu sellele, et tuleks esile ikkagi kõige olulisem." Selles, kui ka ei jõua kogu materjali kevadeks selgeks õppida, ei näinud näiteks üks 5. klassi õpetaja midagi traagilist: "Ei juhtu mitte midagi, kui õppekavas olevaid asju 100% ei saanud selgeks, uuel aastal alustan nende teemadega." Leiti ka, et kõik õppekavas olev, ei ole niikuinii vajalik: "Õppisin õppekavale loovalt lähenema, otsima õpilastele päriselt elus vajaminevaid ülesandeid. Avastasin (ei olnud just enam avastus), 1) et õppekavas on ikka veel lastele mittevajalikku 2) et nii mõnelgi korral tuleb õppekava kohalt silm kinni pigistada ja

teha seda, milleks õpilane TEGELIKULT on võimeline.” Samas võis muretumat suhtumist õppekavasse märgata eelkõige nooremate kooliastmete õpetajate juures.

Ajaplaneerimist, enesejuhtimist ja enesedistsipliini pidid õppima nii õpetajad kui ka õpilased: “Ilmselt õppisin oma ja planeerimist, sest töömaht on nii suur, et pead ennast kuidagi jagama” Seejuures oli eriline väljakutse paljudele õpetajatele kodukontori tingimustes enda aja jagamine töö ja pere vahel: “Otseselt midagi ise ei avastanud, lihtsalt uus kogemus kuidas jagada oma töid ja toimetusi pere ja kooli vahel terve päeva lõikes.” Oluliseks peeti ka töö-ja puhkeaja tasakaalu, sest see mõjutab töötulemusi ja tervist. Õpilaste puhul rõhutasid õpetajad õppetundidena, kui oluline on õpetada lastele ajaplaneerimist, enesedistsipliini ning iseseisva õppimise harjumusi ja -oskusi. Neid ja veel muidki oskusi distantsõpe ka arendas: “Distantsõpe õpetas õpilastele kõige enam iseseisvust, enesejuhtimise kogemust, suhtlemisoskust ja ka julgust.” “Enesedistsipliin aitab (hea, et enamusel õpetajatest on see ikka olemas!). Teadsin ju varemgi, aga distantsõppe puhul tuli eriti selgelt välja, kui vajalikud on õppijate puhul enesedistsipliin ning (iseisva) õppimise harjumus ja -oskused.” Siiski ei olnud kõigil õpilastel vajalikku enesejuhtimise võimekust ja enesedistsipliini: “Samuti on õpilasi, kes ei suuda iseseisvalt õppida, kellel tekib ahvatlus õppetöö asemel tegeleda muu põnevamaga”. Mõned neist kadusid õpetajal silmist ning jätsid tööd tegemata.

Distantsõpe on väga hea õppevorm. Neid õpetajaid, kes leidsid, et distantsõpe on väga hea õppevorm, isegi parem kui tavaõpe, oli küll võrreldes tavaõppe eelistajatega vähem, kuid siiski arvestatav hulk -17. Distantsõppega said paremini hakkama need õpetajad, kes ka enne kriisi nii enda kui õpilaste enesejuhtimise võimekuse ning digioskustega tegelenud olid. Loomulikult olid eduelamusega õpetajad ka selle õppevormi suhtes positiivsemalt meelestatud: “Distantsõpe andis kogemuse, et see on väga hea õppevorm. Püüdsime koolis juba enne kujundada ennastjuhtivat õppijat ja nüüd see õnnestuski. Õpetajana õppisin palju (kuidas mõelda välja efektiivseid, huvitavaid ja lõimitud õppeülesandeid nii, et õpilased vähese abiga nendega hakkama saaksid, kasutada erinevaid internetivõimalusi, samas pidades oluliseks õpikute ja töövihikute ülesandeid, sest eesmärk ei ole lapsi kinnistada ekraanide ette). Avastasin, et sain sellega suurepäraselt hakkama ja sain vanematelt positiivset tagasisidet.” Nagu sellest näitest ilmneb, oli oluline mitte üle tähtsustada digiõpet ja arvutit, vaid tasakaalustada internetipõhiseid ülesandeid ka traditsiooniliste õpikupõhiste ülesannetega.

Mõneti on distantsõppe puhul tegemist ka asjade loomuliku arenguga tehnoloogiapõhises ühiskonnas: “Olen kogu aeg arvanud, et on vaid aja küsimus, mil füüsilise koha põhised töökohad ajalukku jäävad, erasektoris on kodukontorid (või -päevad) juba praegu tavapärased. Kvaliteetsete digivahendite ja -platvormide olemasolul võib osa õppetööst julgelt nii toimida. Arvan, et tulemus on isegi parem.” Siiski möönab sama õpetaja, et distantsõppel on ka oma piirangud: “Loomulikult peab ka tavaline koolitund jääma, sest õpetamine saab küll toimuda veebis, aga kasvatustööd teeb õpetaja oma isikuga.” Kuna haridusel on ka kasvatav eesmärk, siis kasvatustööks sobib selle õpetaja hinnangul ikkagi paremini traditsiooniline koolitund, kus õpetaja ja õpilane on vahetus kontaktis ning õpetaja mõjutab õppijat oma isiksuse ja isikliku eeskujuga.

Tööl kodukontoris oli ka muid eeliseid: “Avastasin, et on olemas ka elu peale tööd, tutvusin uuesti oma abikaasaga - väga vahva inimene, tuleb välja!” Seega mõned õpetajad leidsid rohkem aega oma abikaasa ja pere jaoks, mis parandas suhteid.

Usaldus laste ja lastevanemate vastu (rohkem usaldada ja vähem kontrollida). Eriti klassiõpetajad lootsid distantsõppe ajal lapsevanemate abile ja enamasti võis neid ka õpetajate hinnangul usaldada. “Sain kinnitust, et mul on väga toredad õpilased ning abivalmid lapsevanemad. Samuti, et oma suhtumisest oleneb väga palju.“ Samuti leiti, et lapsi tuleks rohkem usaldada ja vähem kontrollida: “Sai kinnitust juba varem olnud põhimõtte: kõike ei pea kontrollima ja õpilasi tuleb usaldada.” Seejuures toodi välja just vabadusega kaasnevast vastutusest: “Usaldada tuleb. Tuleb õppida ka vastutust andma!” Kuidas siis muidu õpilastes vastutustunnet kasvatada, kui neid ei usaldata teatud piirides omaette tegutsema ja ise otsustama.

Siiski ei olnud kõigi õpetajate kogemused lastevanematega nii positiivsed. Kümme õpetajat olid osade vanemate suhtes kriitilised, tõdedes, et osadest lastevanematest polnud kasu. Väga selgelt *eristusid kodud ja lastevanemate võimekus oma lapsi toetada*: “Avastasin tõsiasja, kuidas osa lapsevanemad ei tunne huvi alaealise lapse õpitulemuste ja vaba aja kasutamise vastu ja jätavad kogu vastutuse käitumise ja õppimise osas lapse kanda, last toetamata. See fakt tegi kurvaks. Rõõmuga kogesin ka seda, et enamus õpilasi on kohusetundlikud, kodud mõistvad ja toetavad, hoolivad.” Siiski olid hoolimatud lapsevanemad selges vähemuses. Lastevanemate abi vajati eriti just nooremas kooliastmes: “Algklasside puhul sain aru, et ilma pere toetuseta on õpilastel väga raske toime tulla.” Selles vanuses lapsed vajavad abi paljudes asjades: alates kodutööde leidmisest õppeinfosüsteemidest, erinevate digikeskkondade kasutamisel, aga ka tööjuhenditest arusaamisel ning oma aja planeerimisel.

Õpetajatele tekitasid probleeme nii üliaktiivsed kui ka liiga passiivsed vanemad: “On üliaktiivseid vanemaid, kes meelsasti ise lapse eest töid teevad ja esitavad, aga ka neid, kes üldse ei sekku ega last ei toeta ja nii võib laps jääda hätta ja tekivad võlgnevused.” Need vanemad, kes kippusid ise laste eest kodutöid ära tegema, tegid õpetajate arvates lastele tegelikult karuteene. See muutis ka tööde hindamise keeruliseks.

Lapsed iseseisvusid ja said hakkama. Positiivse avastusena leidsid 14 õpetajat, et distantsõpe õpetas lastele eelkõige iseseisvust, aga ka muid vajalikke oskusi: “Positiivsed õppetunnid: Isiklike laste ja õpilaste iseseisvus, kohanemisvõime, pealesunnitud aja mahavõtmine, uued oskused digimaailmas, loominguilisus igapäevaste asjadega toimetulekuks.” Lapsed kohanesis üldjuhul kiiresti uue olukorraga ning said võimaluse demonstreerida oma nutikust. Õpetajad said veelgi kinnitust kodutööde vajalikkusele: “Loomulikult on kontaktõpe vajalik ja kodutöö on õpilastele alates 1. klassist väga vajalik. See õpetab endaga hakkamasaamist, kohusetunnet, vastutust ja palju muud.”

Seega võib distantsõppe kogemus olla kaalukas vastuargument neile, kes pooldavad laste kodutööde kaotamist.

Edaspidi võiks kombineerida distantsõpet tavaõppega. Mõnedele õpetajatele (13) meeldis distantsõpe sedavõrd hästi, et nende hinnangul võiks edaspidi kombineerida distantsõpet tavaõppega. Selle osas, kui suur peaks olema ühe või teise õppevormi osakaal, läksid arvamused lahku. “Suurim õppetund on see, et pole vaja koguaeg kohal käia. 70% õppetööst võiks olla distantsil.” “Distantsõpe võiks moodustada 50% mahust!” See oleneb kindlasti ka haridusastmest. Kõrgematel haridusastmetel, sh kõrgkoolis, oli distantsõppe pooldajaid rohkem.

“Edaspidi tahaks kombineerida e-õpet kontaktõppega. Kuidas täpselt, tuleb veel läbi mõelda.” Oli ka õpetajaid, kes hakkaksid vabatahtlikult osaliselt veebipõhist distantsõpet kasutama ka siis, kui selleks puuduvad otsesed korraldused. “Kindlasti hakkavad edaspidi rohkem kombineerima veebipõhist distantsõpet tavalise õppega.” Vastustest ilmnes, et kuigi distantsõppel on ilmselgelt ka positiivseid jooni ja sellel on oma grupp toetajaid, ei kujutaks enamik õpetajaid ette, et see võiks kuidagi tulevikus hakata asendama nõ “päris tunde”.

Sotsiaalsed oskused muutusid veelgi olulisemaks. Distantsõppe perioodi alguses, kus paljudel lapsevanematel, õpetajatel ja lastel oli kõrgendatud stressi tase ning ärevus, muutusid õpetajate arvates eriti oluliseks mitmesugused sotsiaalsed oskused. Õpetajad pidid arendama endis kannatlikkust, paindlikkust, üksteisega arvestamist ning vanematega suhtlemist. Tihti oli vaja stressis vanemaid rahustada ning aru saada, et uue olukorraga kohanemine võtab aega ning tehnika ei tööta alati tõrgeteta. “Olen õppinud kannatlikkust, tolerantsust, väga, väga selget eneseväljendust ja heatahtlikkust suheldes õpilaste ja lapsevanematega (püüdsin ikka kogu aeg selline olla, aga nüüd lausa ületasin end).” “Õppisin, et kasulik oskus on olla paindlik ja kui midagi tuleb ära teha, siis see saab tehtud ka uues olukorras. Õppisin läbi veebipõhise juhendamise. Avastasin, et suudan jääda rahulikuks ja teisi aidata, kuigi oleks võinud isegi väga emotsionaalseks minna.”

Veelgi selgemalt tõi isolatsioonis olek esile ka õpetajate endi vajaduse toetuse ning positiivse suhtluse järele.

“Avastasin, et lapsed on täis üllatusi. Välja tulevad õpilaste sotsiaalsed oskused või nende puudumine. Lapsed ja vanemad vajavad tuge ja neid peab kogu aeg toetama ja positiivselt toetama, et kaon sinna ise ära ja vajan ka ise toetust, aga kust seda isolatsioonis saada... Avastasin, et suhtlemise roll inimese elus on väga vajalik.”

Lisaks nimetati veel, mida DÕP ajal õpiti: stressi kontrolli all hoidma ja iseenda eest hoolitsema (12); et õpilaste arvutioskused on kehva (10); kui tehnika tõrgub, olen abitu. Internetiühendus peaks olema suurepärase (7); DÕPI on videotunnid olulised ja distsiplineerivad (7); mõnele õpilasele sobibki rohkem iseseisev nokitsemine, teine tahab rohkem suhelda (7); digioskused oleksid vaja juurde õppida (5); rutiini säilitamine on oluline; (3); tervis kannatas (3); õpetajad ja õpilased on väga loovad (3); õpilased üllatasid positiivselt (3); ei olnud midagi uut, olen varemgi digikeskkondi kasutanud (3); DÕP sobib võimekamatele ja paremates tingimustes elavatele lastele (2); kriis liidab: suhted õpilastega muutusid lähedasemaks (2); õpetajad on igas eas väga õppimisvõimelised (2); õppisin oma õpilasi ja nende kodusid paremini tundma (2)

Küsimus 12: Mis oli distantsõppe ajal kõige raskem ja mis oli kergem?

Kuna küsimuses sisaldub tegelikult kaks küsimust, siis on alljärgnevalt analüüsitud neid kahte küsimust eraldi. (vt ka Lisa 2)

Raskused võib üldjoontes jagada seitsmesse kategooriasse. Kõige enam nimetati **distantsõppega kohanemise raskusi**, sh digioskuste kiire omandamine, infotulvas orienteerumine. “Raskeim: orienteeruda metsikus infotulvas. Uusi võimalusi pakuti algul väga palju, nendega pidi end kurssi viima ja siis otsustama. Esimese kooliastme lastel pole arvutiga töötamise kogemusi ja pole olnud ka informaatika tunde. Pidi hakkama kõigepealt vanemaid

koolitama ja paluda, et nad aitaksid lapsi.” Eriti keeruline oli distantsõppele üleminek algklassides, kus lastel puudub veel arvutiga töötamise oskus ning laste toimetulek sõltub suuresti lastevanematest. Samuti oli lastele sobivate keskkondade leidmine alguses raske.

Teiseks oli suurimaks väljakutseks *ajaplaneerimine ja suurenenud töökoormus*:

Kõige rohkem suurendaski õpetajate töö mahtu iga kodutöö individuaalne tagasisidestamine. Kui tavatunnis arutatakse kodutööde lahendused koos läbi vaid mõne üksiku õpilase töö näitel, siis nüüd tuli vaadata läbi kõigi tööd ja igapähele eraldi tagasisidet anda. Lisaks võttis õpetajatelt palju aega kõigi tööjuhendite ja tagasiside kirjalik vormistamine trükitud kujul: “Tohutu teksti trükkimine arvutis (tööde üksikasjalik parandamine: kirjutad igapähele ükshaaval tagasiside iga kirjavea jms kohta teadmata, kas õpilane töösse ka parandused teeb.”

Koormust suurendas ka pidev kirjalik suhtlus lastevanemate ja õpilastega, eriti distantsõppe perioodi algul, kus kõigil oli palju küsimusi. “Kõige raskem oli studiumi lõputu kirjavahetus õpilastega. Vahel oli päevas üle viiekümne kirja. Aga kui ka õpilased uue süsteemi ja uued reeglid selgeks said, on asi paranenud. Ülejäänud oli kõik normaalne.”

Vahel keesid ka lastevanemate emotsioonid üle ning *õpetajatel oli raske toime tulla stressis vanematega*: “Raske ka see, et mõned lapsevanemad sekkusid, kirusid ja saatsid mõttetuid kirju. Kurb, et mõni neist püüdis ära teha lapse töö.” Kohati kippusid vanemad õpetajaid süüdistama enda kasvanud töökoormuses: “Ei jõua end pidevalt õigustada rahulolematute vanemate ees. Väga häiriv on olnud lugeda, kui raske on vanematel ja õpetajad saavad mitte millegi tegemise eest palka, sest vanemad teevad õpetajate töö ära.” Ilmselt jäi osadele vanematele õpetajate tegelik töökoormus nähtamatuks.

Seetõttu tekkis paljudel õpetajatel *raskusi töö kõrvalt endale ja perele aja leidmiseks*. Mõnele õpetajale tundus, et kodus veebitundide pidamine on justkui õpetaja privaatsfääri sekkumine: “Kõige raskem - aja puudus, pidev toimetamine, silmad väsivad. Pere liikmed käivad kikävarvul, kui veebitunnid käivad, tegelikult on see ka juba nagu nende elu. Kerge ei olnud miski, midagi head ma ei kogunud.” Lisaks kogeti füüsilisi kaebusi pikalt arvuti taga istumisest.

Keeruline oli veel sobivate ülesannete leidmine, viiside leidmine, kuidas uut materjali läbi võtta, kuidas juhendada ja hinnata.

Raske oli seejuures kodutööid diferentseerida vastavalt õpilaste võimetele: “Raske on kõigile individuaalset läheneda, aidata vajadusel, lisäülesandeid anda tugevamatele. Tegelikult ei tea, kuidas või kelle abiga tööd tehakse, kui palju aega kulub, kuidas lapsed end tunnevad.”

Õpetajad leidsid, et lapsed ei omanda iseseisvalt kuigi hästi uusi osasid, seda eriti matemaatikas. Abiks olid e-õpikud ja õppevideod, kuid sobivatest eestikeelsetest lühikestest õppevideodest on puudus. Hindamise muutis keeruliseks see, et algklassides kippusid lapsevanemad õpilase eest töid ära tegema ning vanemate õpilaste puhul oli mureks akadeemiline petturlus: “Solvav oli näha, kui loomulikult peab õpilane plagieerimist. [...] Spikerdamine, teiste mõttetöö valimatu ärakasutamine. Ja pahameel, kui see tuvastati.” Seejuures tajusid eriti teravalt oma vastutust õpitulemuste eest riigieksamite ainete õpetajad.

Distantsilt oli eriti keeruline juhendada oskusainetes nagu muusika või käsitöö. “Distantsilt on raske käelisi tegevusi juhendada ja neid töid hinnata.”

Kodutööde mahtu oli distantsilt keeruline hinnata: “Raske oli alguses õpilastele antava materjali mahuga, sest kartsin, et saab liiga palju ja õpilaste võimed on erinevad”. Aja jooksul siiski loksus kodutööde maht paika. Ülesannete sõnastamisel pidi olema eriti hoolikas, et ka laps aru saaks: “Keeruline on sõnastada nii lihtsalt, et väike õpilane kõike ise aru saaks, kuid hea on teada, et lapsevanemad on toeks.” Siiski polnud väikestel lastel ilma vanema abita tihti võimalik toime tulla.

Nõrkade õpilaste aitamine oli levinud murekoht. Raske on distantsilt aidata, kui õpilaselt ei saa tagasisidet, millest ta aru ei saanud. Keeruline on ka siis, kui lapsevanemad ei saa või ei oska last toetada. Õpetajad kartsid ka, et ei saa teenitud suvepuhkusele jääda, sest peavad suvel hakkama mahajääjaid järele aitama.

Kodukontoriga kohanemine ja sellest tulenevalt mitmes rollis olemine valmistas eelkõige lastega õpetajatele raskusi: “Kõige raskem on olla perenaine, ema 8aastasele, 16aastasele, abikaasa, väikeklassiõpetaja, klassijuhataja ühekorraga.”

Takistava asjaoluna mainiti ka kooli regulatsioonide liiga sageli muutmist ning korraga liiga paljude uuenduste sisseviimist: “Eialgu tuli kooli poolt liiga palju uuendusi. Kui üks nädal juba töö toimis, siis leiti, et võiks uut katsetada jms. On hea, kui õpetajat ka usaldatakse ja ei kontrollita nii palju. Esimestel nädalatel kontrollimine pigem segas, kui aitas.”

Õpilaste motiveerimine ja motivatsiooni hoidmine pikaks veninud distantsõppe tingimustes oli keeruline. Osad õpilased lihtsalt väsisid ja mõned kadusid täiesti ära. Kõige raskem oligi mitmete õpetajate hinnangul “kadunud hingi” taga ajada. „Kui õpilased esitavad ülesandeid paarinädalase viivitusega. Ma tõepoolest ei käi iga päev kindla ülesande juures kontrollimas, kas mõni võlglane on midagi ära teinud. Ja siis saabub nt kiri "Tegin ülesande ära ja ikka on T-täht e-koolis". Jah, tegi nt 14. aprillil ülesande 29. aprillil ja kirja saatis 3. mail.”

“Raskeim oli nende õpilastega, kellele ei sobinud selline õppevorm. Nad lihtsalt ei saatnud töid, ei vastanud kirjadele, ignoreerisid meeldetuletusi e-koolis.”

Raske oli taluda inimliku kontakti puudust: osad õpetajad igatsesid oma õpilaste ja kolleegidega vahetut kontakti: “Lõpu poole ikkagi see, et tahaks lastega füüsiliselt kohtuda - kontakti läbi ekraani on siiski keeruline luua. Paaril lapsel motivatsiooniprobleemid - väga raske eemalt toetada.” Isegi ekraani vahendusel loodud kontakt pole ikkagi sama, mis näost-näku suhtlemine.

“Tohutu igatsus oma karjuvate ja kisklevate teismeliste (loe: õpilaste) vastu! Nii suur kirk tekkis kasvatamise ja õpetamise järele (elan üksinda ja mul pole peret).“

Ilma kehakeeleta on raske tõlgendada õpilaste emotsioone ja saada tagasisidet õppeprotsessi tulemuslikkuse kohta: “Kindlasti see, et ma ei saa õpilastega vahetult suhelda. Peitub ju 90% suhtlusest ka kehakeeles ja ma ei näe neid vahetuid reaktsioone õppeprotsessi ajal.” Ka võisid kannatada õpetaja ja õpilaste suhted: “Kõige raskem oli aja leidmine videokõnedeks-tundideks, tänu sellele õppele kadus peaaegu olematuks õpetaja-õpilase suhe, vaid tekkis pigem kontrollija ja kontrollitava suhe. Inimlik aspekt kadus!”

Veel mainiti **tehnilisi probleeme internetiühenduse ja teatud keskkondade töökindlusega, ning tervisega seotud probleeme** nagu näiteks kõrge ärevustase ja stress, pikast istumisest ja arvutiga tööst tingitud vaevused nagu selja-, silma- ja peavalud ning väsimus ning **vastuoluline info ministeriumilt.**

“Kõige raskem oli teadmatus. Nii kui tulid otsused- koolid lahti, kinni, kuidas ja kas peab eksameid tegema. Kõige raskem ja tüütum oligi haridusministeeriumi ja - ministri segased sõnumid”.

Kuigi distantsõppe negatiivseid külgi kirjeldati üksikasjalikumalt, märkasid õpetajad ka **positiivseid aspekte**. Üldiselt leiti, et tavapärase müra ja distsipliiniprobleemide puudumise tõttu “närvid puhkasid”: “Kerge oli see, et ei pidanud tegelema igapäevaste kasvatusprobleemidega, olukordade klaarimisega.” “Kergem- distsipliini hoidmise peale ei kulunud minutitki! Ja kõik õppisid!” “Samas polnud tööpäeva lõpuks seda müraväsimust, mis tavaliselt pärast koolipäeva on.”

Samuti ei saanud lapsed distantsilt üksteise õppimist segada. Videotundides sõltus distsipliin õpetaja enda kodusest keskkonnast: kui kodus olid väikesed lapsed, siis oli keeruline saavutada kodus vajalik rahu ja vaikus. Samas võimaldasid teatud veebikeskkonnad nagu Zoom õpetajal välja lülitada õpilaste mikrofonid ja kontrollida, kes millal sõna saab, nii et õpetajal oli tavapärasest koolitunnist suurem võim.

Paindlik ajakasutus. Teiseks toodi positiivse poole pealt välja asjaolu, et distantsõppel on ajaplaneerimine tavapärasest paindlikum. Era- ja tööelu saab paindlikumalt ühendada: näiteks sai hiljem tõusta ja välja magada või puhkepausil midagi muud teha ja õpetajad said ise oma päevakava planeerida, mis õpetajatöös on tavaliselt rangelt reglementeeritud tunniplaaniga.

“Kergem ehk see, et hommikut sai rahulikult kohvitassi taga alustada, liikluses ei pidanud kiirustama jne” “Kergem - vahepeal võis aeda joosta ja midagi seal teha”. “Kergeim on tegemiste planeerimine, kuna era- ja tööelu on paindlikum”.

Töö kodukontoris oli DÕP eeliseks. Tööl kodukontoril oli mitmeid eeliseid: hoiti kokku aega ja raha transpordilt ning üldiselt töötati rahulikumas ning mitteformaalses keskkonnas. Ära langesid igapäevased mured, mida selga panna. “Kõige kergem oli hommikul voodist tulla uneriietes kontoris, et õhtul siis uuesti nende uneriietega voodisse pugeda.”

Samas inimeste kodused tingimused varieerusid ning eriti väikeste laste emadel oli kodukontoris töötada raskem: “Kõige raskem on teha videotunde kahetoalises korteris, kus oled ainuke täiskasvanu ja samal ajal viibivad seal 2- ja 4- aastane laps.”

Üks õpetaja leidis ka, et hea oli, et ei pidanud erivajadustega lastega ühes ruumis olema ning distantsilt oli neid kergem õpetada. Kui mõelda näiteks hüperaktiivsete laste peale või käitumishäiretega lastele, siis võis distants õpetajale kindlasti olla mugavam, kuigi pole teada, kuidas see nende laste õppeedukust mõjutas.

Kui enamik õpetajaid leidis distantsõppes nii positiivseid kui negatiivseid külgi, siis eristusid üksteisest kaks gruppi, kelle jaoks polnudki midagi kergem ja kelle jaoks polnudki midagi rasket. Viimased ei pidanudki tegema palju muudatusi õppe planeerimises, kuna olid ka varem digilahendusi kasutanud

Digilahendused kergendasid distantsõpet, kuid mitte kohe ja mitte kõigi jaoks. Eristada võis kolme gruppi: need, kes pidid alguses uute digilahendustega harjuma; need, kelle jaoks oli kohe nende kasutamine kerge ja need, kes arvasid, et kui tulevikus peaks neid uuesti tarvis minema, siis on juba palju kergem. Näiteks ütles üks õpetaja: “Olen tekitanud endale “kullavaru” enda koostatud ja veebist leitud materjalist”.

Esimesed paar nädalat olid paljudele õpetajatele rasked, sest pidi hakkama ise katsetama erinevaid keskkondi. Kergemaks läks siis, kui leiti õppetööks sobivad keskkonnad ja õpiti neid kasutama: “Kerge oli siis, kui Google Classroom, Meet ja Wizer.me olid käpas. Sellest hetkest oli töötegemine oluliselt lihtsam, kui muidu.” Orienteerumine erinevates veebitundide võimalustes võttis alguses palju aega ja õpetajad oleksid oodanud ametkondadelt sellekohaseid soovitusi. See-eest õpilased tulid uute keskkondadega kiiresti kaasa. Kuski kolmandaks distantsõppenädalaks oli leitud toimivad süsteemid ja töö hakkas laabuma: “Kergem oli see, et nagu tekkis toimiv süsteem, nii umbes 3. nädalaks, oli töö jälle vägagi meeldiv.” Õpetajate tööd kergendasid oluliselt automaatselt kontrollitavate vastustega interaktiivsed testid ja erinevad veebitundide keskkonnad.

Koostöö õpilaste, lapsevanemate ja kolleegidega ning juhtkonna toetus. Koostöö õpilastega sujus hästi siis, kui õpilased andsid õpetajatele ülesannete kohta aktiivselt tagasisidet. Eriti hästi toimis koostöö inimestega, kellega oli ka varem olnud hea kontakt: “Kerge oli koostööd teha inimestega, kellega see toimis ka silmast-silma hästi.” Gümnaasistidega oli õpetajatel distantsõppes oluliselt lihtsam ilmselt nende suurema iseseisvuse, enesejuhtimise võimekuse ning digipädevuste tõttu. Tähtis oli saavutada toimivad kokkulepped, aga samas jääda paindlikuks ja rahulikuks. Kuigi vahel tuli ikkagi probleemsete laste vanematele helistada, laabus koostöö vanematega siis, “kui kõik osapooled said üksteisest aru ja töö laabus.” Oluliselt lihtsam oli töötada lastega, kelle vanemad neid toetasid. Abi saadi ka kolleegidelt ning oluliseks peeti, et oleks “koolipoolne toetus ja õpetaja usaldamine.”

Töö planeerimine ja kindla rutiini tekitamine. Töö planeerimine oli kergem, kui soodustati õppijate iseseisvust näiteks nädala kaupa antavate iseõppimise juhenditega ning loodi õppeprotsessis struktuure ja süsteemsust: “Kerge on siis, kui õpetaja poolt saadud juhised on igaks päevaks õppimise rutiini tekitavad. Lapsed alustavad kindlal kellaajal, neil on eesmärgid ja juhised, antakse tagasisidet ja nad saavad ise arutleda oma õppimise üle. Nii kaob suurem raskus koduõppes.” Seega peeti väga oluliseks lastele kindla päevakava koostamist, juhiste ja tagasiside andmist ning ka õpilaste metakognitiivsete oskuste arendamist, kus õpilased saaksid ise oma õppimise üle mõtiskleda ja sellega ka õpetajale tagasisidet anda.

Palusime õpetajatel ka nimetada digilahendusi, mis neile abiks olid. **Küsimus nr 13: Nimetage palun mõned head, töötavad (digi)lahendused, mis distantsõppel abiks olid?**

Vastuste kodeerimisel on lähtutud e-keskkondade funktsioonist. Täielik klassifikatsioon on toodud tabelis Lisa 3. Alljärgnevas tabelis on toodud keskkonnad, mida erinevates ainetes kasutati.

Tabel. 8. Erinevates ainetes kasutatud e-keskkonnad

Dig. õppematerjalid erin. ainetes	Keeleõpe	Kunst ja käsitöö	Muud digiõppe vahendid	(Live) koolitunnid	Kasulikud veebilehed

TaskuTark Maurus Kognity IB- õppes e-koolikott Opiq	Podcastid savoir.rfi.fr memrise Writereader ego4u EnglischHilf en	abcya.paint How to Draw õppevideo d, n. Krokotak	valge tahvli rakendused graafikalaud fototöötluspliiats Wacom Openboard Explain Everything Jamboard dokumendikaam era skaneeritud materjalid e-kirjad Veebilehtede loomine:weebly	haridusteh- noloogid.e e online simulatsioo nid ja laborid	vara-web toitumine. ee ERR arhiiv Vikerraadi o kuuldemän gud lasteekraa n.err
--	---	---	--	--	---

Geograafia	Sport	Kutseõpe
ArcGIS	Endomondo	Prodiags automehhaanika Electude

Kasutatud digikeskkondade pilt on väga kirju. Kõige enam nimetati erinevaid Google'i teenuseid, Moodle'it, Zoomi, Studiumit, e-kooli, Opikut ja erinevaid valge tahvli rakendusi. Nagu näha (vt tabel Lisa 3) on igasuguseid digikeskkondi ja vahendeid väga palju ja siin on ainult valik neist, mida kogu Eestis kasutati. Digikeskkonnad ja vahendid jagunevad multifunktsionaalseteks, teatud funktsioonidele, n interaktiivsete õppevahendite loomisele spetsialiseerunud keskkondadeks ning erinevate ainete õpetamiseks sobivateks keskkondadeks ja vahenditeks. Nimetati ka lihtsalt kasulikke veebilehti ja rõhutati, et palju huvitavaid videoid ja audiofaile võib leida muuseumide, raadiote ja Eesti Rahvusringhäälingu arhiivist. Siinkohal toodud ülevaade erinevate keskkondade funktsionaalsusest põhineb põgusal tutvumisel nende veebilehtedega ja on võimalik, et neid keskkondi võib liigitada ka teisiti. Võib ette kujutada, et sellises keskkondade virrvarris orienteerumine oli keeruline kõigile osapooltele: õpetajatele, õpilastele ja lastevanematele.

Küsimus 14: Millist abi oleksite kindlasti veel soovinud? / sooviksite?

Küsimuse 14, millist abi oleksid õpetajad veel soovinud või sooviksid, analüüsist kerkis esile 12 kategooriat/teemat. (vt tabel Lisa 4) Väike grupp õpetajaid ütles, et nad ei vajanudki abi ja olid pigem ise kolleege abistavas rollis. Päris paljud arvasid, et nad said juba abi ning abi pakkumisi oli tegelikult rohkesti: "II distantsõppe nädala lõpul oli abi pakkujaid piisavalt - ole vaid mees ja õpi pakutav ise käepäraseks ja tutvusta õpilastele."

Eriti kasulikuks peeti mitmeid HITSA koolitusi, samuti iseeneslikult tekkinud (aine)õpetajate Facebooki grupe. Abi saadi ka kooli IT spetsialistidelt ja haridustehnoloogidelt ning

kolleegidelt ja juhtkonnalt. Mõnel juhul olid abiks IT alal pädevamad pereliikmed. Leiti, et ka muuseumid olid eriolukorras tulnud appi kasulike virtuaaltuuridega.

Koolitused. Edaspidi soovitakse siiski ennast veel mitmetel teemadel koolitada. Ühe suure teemana kerkis esile vajadus õppida psühholoogilist enesehoidu ja vaimse tervise säilitamist: “Täiskasvanute psühholoogilist abi kui kõik kokku jookseb.” Olnuks hea, kui sellekohaseid koolitusi oleks tehtud kohe kriisi alguses, et ennetada suuremate vaimse tervise probleemide teket ning läbipõlemist: “Eelnevaid koolitusi, sh vaimse ja emotsionaalse tervise tähtsustamist”.

Teiseks sooviti saada mitmesugust praktilist koolitust veebitundide läbiviimise, e-õppe ülesannete koostamise ning interaktiivsete keskkondade kasutamise ja loomise kohta: “Veebiloengu läbiviimise disaini oleks vaja”; “Mina vajaksin suuremaid teadmisi, oskusi distantstundide põnevamaks tegemisel.”; “Kindlasti põnevate keskkondade tutvustust.”; “Oleks tahtnud läbida koolitust E-õppe materjalide koostamise kohta”. Samuti olid olulisteks teemadeks erinevate arvutiprogrammide kasutamise harjutamine ning veebis tegutsemise turvalisus.

Kokkulepped ja selgemad soovitud koolist ja haridusametnikelt. Tagantjärele tarkusena oleksid paljud õpetajad soovinud kohe distantsoõppe alguses nii koolisisest kui ka üleriiklikult kehtinud kokkuleppeid, mis puudutavad näiteks juhiseid soovituslike veebikeskkondade, hindamise ja veebitundide kohta:

“Kindlasti oleks algul oodanud SA Innove ja HTMi juhiseid ning soovitusi, eelkõige veebitundide läbiviimiseks sobivate keskkondade osas. ...kindlasti oleks haridusametnikud saanud appi tulla. Kutseõppes on osadel erialadel väga vähe õppematerjale (ka e-õppe materjale) või puuduvad need üldse ning nende vähestegi osas Innoves tegeletakse nende asukoha muutmise või eemaldamisega, mis toob õpetajale veel lisatööd .... Ma ei tea, kellele ja milleks selliseid ümbertõstmisi on vaja. Kõik selline lisatöö võiks õpetajal olemata olla.”.

“Oleks soovinud ministeeriumilt selgemat kommunikatsiooni. Samuti konkreetseid juhiseid. Kahjuks A/MA süsteem ja liigne vabadus ei motiveeri õpilasi, kuna puudub enesedistsipliin. Ministeeriumi poolt soovitatud arvestuslik hindamine ei olnud mõne õpetaja sõnul õpilastele piisavalt motiveeriv, kes olid harjunud pingutama ainult hinde pärast.

Paljudele õpetajatele oleks meeldinud, kui mõni ametnik oleks nende eest otsustanud, millised on parimad veebikeskkonnad. Samuti oodati, et e-õppe materjalid peaksid olema kogu aeg leitavad samast kohast. Kooli juhtkonnalt oodati selgemaid suuniseid: “Juhtkonnalt kindlaid ja selgeid suuniseid, mida teha, millal teha ja kellega :)”

Väga oluliseks peeti **koolisisest ühiste reeglite kehtestamist kasutatavate keskkondade kohta:**

“Ilmselt oleks järgmisel korral (loodan, et seda ei juhtu) just õpilaste huvides see, kui kool lepiks kokku ühised reeglid, teeks mingi ühise koha, kus suhelda. Õpilastel ja vanematel ka on raske, kui iga õpetaja rakendab kõiki olemasolevaid keskkondi.” Mõnes koolis olid need kokkulepped ka olemas, kuid üldiselt toimiti koolides väga erinevalt. Kokkulepete all on mõeldud ka õpetajate ettepanekuid koormuse ja klassi suuruse kohta, ja edaspidist distantsoõppe kombineerimist kontaktõppega.

Efektiivseks distantsõppeks peaksid klassid olema väiksemad ning riigieksami ainete õpetajad arvasid, et nende koormus on võrreldes teiste õpetajatega palju suurem ja vajaks oluliselt vähendamist.

Kritiseeriti ministeeriumi otsust lubada maikuus kooli vaid järelaitamist vajavad õpilased, kui tegelikult vajavad reaalselt kontakti õpetajaga kõik õpilased. Üks õpetaja arvas, et pärast senist distantsõppe kogemust tuleks lausa muuta Põhikooli- ja gümnaasiumiseadust, millega peaks kehtestama piirangud õpilaste arvutikasutusajale, et see ei kahjustaks õpilaste tervist.

Koostöö ja toetamine. Kuigi mõned õpetajad olid tänulikud kolleegide, lapsevanemate ja juhtkonna abi eest, leiti, et üldiselt on koostöö ja üksteise toetamise osas veel arenguruumi. Tähtis on murda välja õpetajate isolatsioonist. Näiteks võiksid koolid ja õpetajad omavahel rohkem jagada kogemusi ja õppematerjale ning teha lõimitud ainetunde. “Ma arvan, et igauks aitas nagu oskas. Arvan arendada saab meie oskust üksteisele toeks olla.”; “Sooviksin kooli haridustehnoloogi poolt suuremat tuge ja õpetust”; “Ilmselt meeldiks mulle ko-visiooni- või supervisioonigrupid, kus saaks probleemide üle jooksvalt arutada.”; “Hea oleks, kui erksate ja tublide õpetajate videotunnid oleks järele vaadatavad ja saaks õppematerjalina kasutada ka edaspidi.”

Ühe kõrgkooli õppejõu sõnul, oleks abi ko-visiooni- või supervisiooni gruppidest, sama võiks ilmselt soovitada ka koolidele. Ka tugimeeskonnalt ja haridustehnoloogilt oodati suuremat abi, kuigi paljudes koolides just neilt saadigi väga tarvilikku nõu.

“Tugimeeskonnalt suuremat tuge, koolilt suuremat paindlikkust, kuid tegelikult on kõik väga hästi läinud.” Tugimeeskonna all mainiti veel vajadust abiõpetaja, sekretäri ja filmimonteerija järele, kes aitaks õpetajal tegeleda õpiraskustega lastega, vastata e-kirjade tulvale ning panna videoklippidest kokku tervele koolile olulisi filme.

Õpetajad soovisid, et lastevanemad rohkem panustaksid oma laste õppimise toetamisse. Vahel pidid õpetajad sellistele lastele lausa äratuskõnesid tegema.

Mõned õpetajad tundsid end lastevanemate agressiivsete reaktsioonide ees lausa kaitsetuna ja oleksid soovinud rohkem ausat, sõbralikku vestlust lastevanematega ja vähem üleskõetud emotsioone. Vanemad kippusid eelkõige tagasisidet andma siis, kui neile miski ei meeldinud. Positiivset tagasisidet antakse õpetajatele harvem, kuigi õpetajad janunevad nagu kõik teisedki “positiivsete emotsioonide” järgi.

Üks osa õpetajatest **ei osanud öelda, millist abi nad vajaksid ja mõned ütlesid, et kokkuvõtete tegemiseks on veel liiga vara**, sest andmete kogumise hetkel distantsõpe alles käis.

Aeg ja selle puudus/rohkem aega oli üks sagedamini mainitud „abimehi“. Oleks õpetajatel rohkem aega olnud, oleks ka distantsõpe paremini välja tulnud. Rohkem aega oleks võinud olla õpiraskustega õpilastega tegelemiseks, uute digivahendite ja -keskkondade selgeksõppimiseks ning uute digimaterjalide loomiseks. Samuti sooviti “rohkem vaba aega.”

Olme ja tervise alane abi. Osad õpetajad vajanuksid tööl kodukontoris abi oma olme korraldamisel: näiteks sooje lõunasööke koju, sest polnud aega lastele süüa teha, või ergonomilist büroomööblit, sest pikaajaline töö arvutiga põhjustas ebamugavates oludes terviseprobleeme.

Üleriigiline digiõppevaramu. Pärisküsimus oli ka õpetajaid, kes soovisid riiklikul tasemel ühtsete digiplatvormide ja digiõppevaramu loomist, mis sisaldaks õppevideosid ja kõiki vajalikke materjale, sh valmis videotunde: “Killustatud e-lahenduste, tuhandete keskkondade jms asemel konkreetset ühte, Eesti konteksti sobivat keskkonda.”; “...soov on, et riik töötaks välja ühe korraliku platvormi, kus on olemas kõik vajalikud materjalid klasside ja õppeainete kaupa ja kus õpetajad saaks ise ülesandeid koostada ja lapsed saavad interaktiivselt tegutseda. Ja seda tasuta ja soovitatavalt ilma kasutajakontot tegemata. ... Palju on küll võõrkeelseid platvorme, kuid paljude laste ja vanemate võõrkeelseoskus ei ole nende kasutamiseks piisav.”

Eriti vajab õpetajate hinnangul tähelepanu eestikeelse vabalt ligipääsetava e-õppevara loomine nooremale kooliastmele, kes ei valda inglise keelt. See õppevara peaks olema siis ka kooskõlas õppekava eesmärkidega.

Digiturvalisus ja andmekaitse tõstatus teemana küllaltki hilja, umbes 2 kuud pärast distantsõppe algust. Õpetajaid pahandas, et ametiasutustelt tuleb küll infot turvalisuse kaalutlustel mittesoovitavate keskkondade kohta, kuid mõistlikke alternatiive ei pakuta: “Ei saa lüüa digiturvalisuse ümber, kui ei ole pakkuda turvalist alternatiivi. Suurkontsernide (Google, Microsoft) lahendused võivad tunduda turvalised, kuid need jäävad kasutusmugavuselt tugevalt alla Stuudiumile ja Zoomile.”; “Seda, et ei segataks õpetajate tööd. Näiteks, andmekaitse seadustega ei lajatataks peale kahte kuud distantsõpet.”

Andmekaitse osas oli õpetajate varasem teadlikkus ilmselt väike, kuigi sellekohane seadusandlus on olnud juba mitmeid aastaid olemas. Keset kriisi tundusid aga hoiatused andmekaitse seaduste rikkumise kohta õpetajatele pigem nende töö segamisena.

Õpetajaid häiris ka keset kriisi nõutav aruandlus: “Pole vaja HM töötajatel eriolukorra tingimustes saata pidevalt koolidesse aruandlust nõudvaid käsukirju, vaid tegeleda õpetajate toetamisega. Kui ise ei oska, võtkem eeskujul põhjanaabritelt!”

Parem tehniline valmisolek. E-õppe olukorras ei saa üle ega ümber üldise digitaristu olukorrast. Nagu käesolev uuring näitas, ei ole kvaliteetne ja kiire internet igal pool Eestis kättesaadav. Halvemas olukorras on muidugi maapiirkonnad, kus ka üldine rahulolu distantsõppega oli madalam. Samuti ei ole igas peres olemas korralikku arvutivarustust ning ka koolide varustuse vahel on suured käärid. Puudu on eestikeelsetest e-õppe rakendustest erinevates ainetes. Parandada oleks vaja erinevate õpikeskkondade töökindlust nagu Moodle, Stuudium, Opiq ja e-kool. Kritiseeriti ka näiteks e-koolikoti funktsionaalsust ja kvaliteeti. Sooviti veel suurema andmemahuga interneti ning leiti, et kõigil õpilastel pole paljude rakenduste kasutamiseks vajalikku meiliaadressi. Mitmesugustest tehnilistest abivahenditest tunti samuti puudust:

“Paremat interneti ja dokumendikaamerat.” Üks sellistest väga kasulikuks osutunud abivahenditest on dokumendikaamera. Mainiti ka graafilist lauda.

Murekohaks on ka see, et paljud toredad õpikeskkonnad on tasulised. Kui kevadise koroonapuhangu ajal olid osad veebipakkujad teinud oma keskkonnad ajutiselt tasuta kättesaadavaks, siis karta on, et edaspidi tuleb nende teenuste eest maksma hakata. Seega sooviksid õpetajad ligipääsu tasulistele keskkondadele.

Tunnustuse vajadus, mida tuleks aga teha õigel viisil: “Lõpetada õpetajate tunnustamine stiilis "ta on tõeline õpetaja, jõuab kõike, ta on iga kell kättesaadav, tema poole võib alati

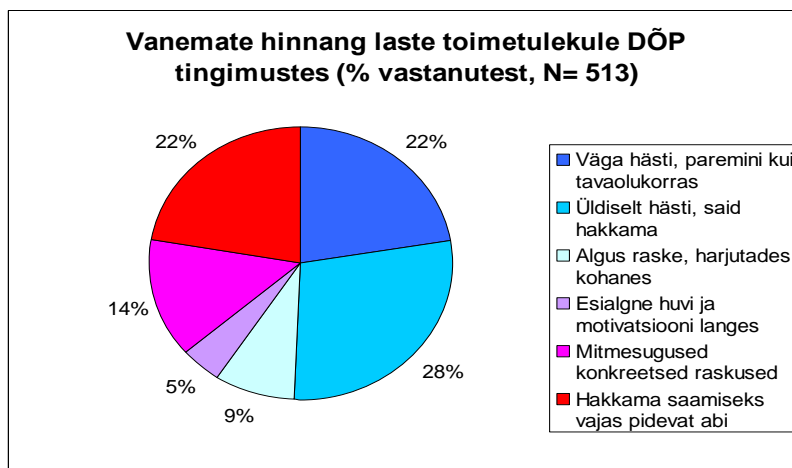
pöörduda, toetab ka hilistel õhtutundidel õppijat..." Häirekeskusesse võib iga kell pöörduda, seal töötavad inimesed vahetustega. ...selline "tunnustamine" tekitab vanemates ebarealistlikke ja nõudlikke ootusi - mis mõttes see õpetaja nii ei teegi. Õpetajad ei oota tunnustamist. Piisab normaalsest ja õiglasest palgast. Kiitlemine, et odavaima haridussüsteemiga saame PISA s tipptulemusi tuleb puhtalt õpetajate arvelt." On vastutustundetu tuua õpetajatele eeskujuks kolleege, kes on 24h ööpäevas vanematele ja lastele kättesaadavad. Silmakirjalike tunnustussõnade asemel ootaks see õpetaja õiglast palka ja normaalset töoaega.

Siiski oodati ka positiivseid tunnustussõnu riigilt ja ka meedias. Kindlasti kuulusid õpetajad koos meedikute, politseinike ja kriisikeskuste töötajatega kriisi ajal meie aja kangelaste hulka, kelle töömaht mitmekordistus ning kes pidid sellel ajal omandama ennenägematu kiirusega uusi oskusi.

2. Lastevanemate hinnangud oma laste toimetulekule DÕP ajal

2.1. Lastevanemate hinnangute kvantitatiivne analüüs

Lastevanemate hinnang oma laste toimetulekule ja enesejuhtimise võimekusele oli optimistlikum õpetajate omast: 50% arvas, et lapsed said enesejuhtimisega hästi hakkama, seejuures 22% vastanuist arvas, et selline õppevorm sobis nende lastele väga hästi. Isegi paremini kui tavaolukorras toimuv õpe koolis (vt Joonis 2.) Vanemate teine pool oli vähem optimistlik, tunnistades, et distantsõpe seadis nad üsna suurte väljakutsete ette ning et ilma nende abita poleks lapsed sellega toime tulnud.

Joonis 2. Lastevanemate hinnang õppijate toimetulekule DÕP tingimustes

Enam kui viiendik, 22% tunnistas, et nende lapsed vajasis koduõppes pidevat vanemate kõrvalolekut ja abi. Pideva abistamise, lastega koosõppimise vajadust rõhutasid ootuspäraselt teistest sagedamini algklasside õpilaste vanemad (28%), aga ka küllalt suur osa põhikooli teise ja isegi kolmanda astme õpilaste vanematest (vastavalt 19% ja 15%) ning isegi pea iga kümnes gümnaasiumiõpilase vanem (9%) Isegi siis, kui lapsed ei vajanud vanemate pidevat juuresolekut ja abi, oli suur ka vanemate roll konkreetsete raskustega hakkama saamises. 23% rõhutasid oma panust ühelt poolt ülesannete seletamisel ja lahenduste juhendamisel mõnedes ainetes (eriti tihti nimetati matemaatikat) või teisalt digiõppega seotud tehniliste

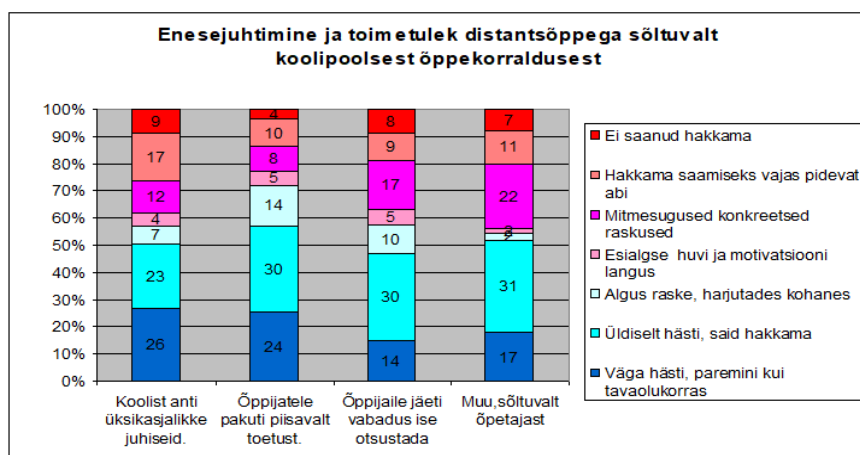
probleemidega ja aja planeerimisega toimetulekus. Nendest 9% leidis, et nende pere lapsed said lõpuks uue olukorraga hakkama, kuid vajasis sellega harjumiseks just esimestel nädalatel vanemate juhendamist aja planeerimisel, digivahendite kasutamisel ning õpetaja poolt antud ülesannete lahti seletamisel. 5% olid hädas laste õpimotivatsiooni langusega. Enamus vanematest (meie vastajate soolist jaotust silmas pidades eeskätt emadest) kurtis suure ülekoormuse üle seoses sellega, et laste juhendamisele lisandus ka omaenda erialane kodutöö ning pere toitlustamise mured.

Tabelist 8 on näha, et lastevanemate hinnangul said veidi paremini DÕP tingimustes hakkama suures linnakoolis, erakoolides ning mitmesugustes riigikoolides õppivad lapsed. Suhteliselt suuremates raskutes aga olid suurte maakoolide õpilased, kus oletatavasti oldi kõige enam hädas tehniliste probleemidega, sealhulgas kiire interneti kättesaadavusega.

Tabel 9. Vanemate hinnang laste toimetulekule sõltuvalt kooli tüübist.

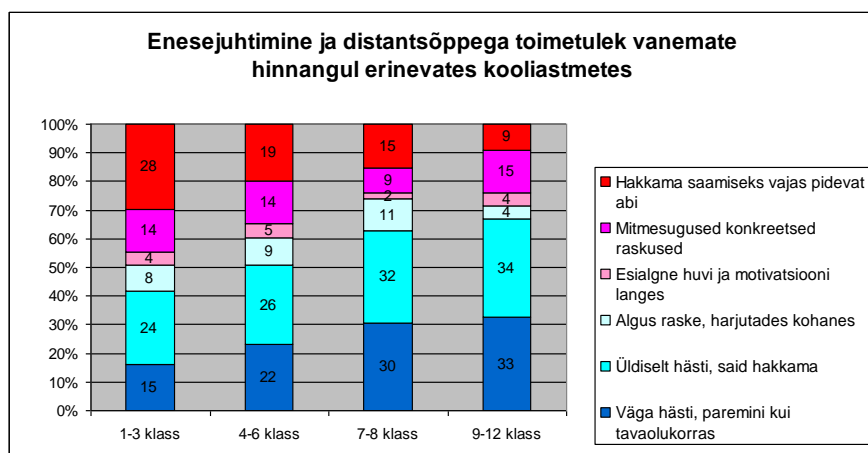
	Millises koolis käivad Teie lapsed?					
	Väikeses riigikoolis	Väikeses linnakoolis	Suures maakoolis	Suures linnakoolis	Erakoolis	Mitmes eri tüüpi koolis
Väga hästi, paremini kui tavaolukorras	18	13	17	23	26	35
Üldiselt hästi, said hakkama	22	30	23	31	22	23
Algus raske, harjutades kohanes	8	7	8	9	4	10
Esialgse huvi ja motivatsiooni langus	7	7		4		
Mitmesugused konkreetsed raskused	16	14	19	11	17	6
Hakkama saamiseks vajab pidevat abi	17	17	15	9	17	10
Ei saanud hakkama	9	7	12	9	4	10

Nagu eelpool nägime, oli õpetajate toimetulekul distantsõppe tingimustes oluline, kuidas antud koolis oli distantsõppe korraldatud, kusjuures õpetajad hindasid oma kogemust kõrgemalt juhul, kui neile ei langenud liiga suurt koormust õppijate probleemidega individuaalsel tegelemisel. Lastevanemate puhul oli aga tendents vastupidine: kõige paremaks hinnati olukorda, kus kooli poolt oli lastele tagatud piisav individuaalne abi ja tagasiside võimalus (Joonis 3).

Joonis 3. Vanemate hinnang laste toimetulekule sõltuvalt koolipoolsest DÕP korraldusest

Vanemate hinnangul vähenes laste sõltuvus kodusest abist alates põhikooli kolmandast astmest: kui gümnaasiumiastme ja PK kolmanda astme õpilaste vanematest kaks kolmandikku leidis, et enesejuhtimisega tuldi toime väga hästi, enamasti ilma vanemate märkimisväärse sekkumiseta, siis põhikooli teise ja esimese astme õpilaste vanematest arvas nii alla poole (vastavalt 48% ja 39%) (vt joonis 4).

Joonis 4. Erineva kooliastme õpilaste vanemate hinnang laste toimetulekule kriisiaegse distantsõppega

Seejuures on tähelepanuväärne, et suur osa vastanud lastevanematest väljendas seisukohta, et nende lapsed tundsid end distantsõppel paremini kui tavaolukorras. Niiviisi arvas pea kolmandik põhikooli vanema astme (progümnaasiumi) õpilaste ja gümnasistide vanematest, aga ka tervelt viiendik (22%) põhikooli teise astme õpilaste ning isegi 15% algkoolilaste vanematest. Põhilise põhjusena nimetati laste vähemat stressi ja paremat tervist, liiga varajast tõusmisest tingitud magamatuse ja närvilisuse vähenemist, paremat ajakasutust ja aja kokkuhoidu (eriti seoses pikkade sõitudega kooli ja tagasi), sobivamat õppimistempot ja individuaalset õppetöö planeerimist, võimalust rohkem süveneda õpitava sisusse.

Nagu nähtub vanemate hinnangutest DÕP mõju kohta nende ja laste heaolule ja tervisele, on need hinnangud tugevasti polariseerunud (vt tabel 10). Kui pooled vanemad on positiivselt meelestatud, sealhulgas 20-25% peab mõju väga heaks, on samas küllaltki suur ka nende lastevanemate osakaal, kes olid kodusest kaugõppes frustratsiooniga nii nendele endile langenud suure lisakoormuse tõttu kui ka selle tõttu, et pidasid murettekitavaks laste arvutisõltuvuse kasvu ja vähest liikumist ning sotsiaalse suhtluse puudumist. Eriti mures on DÕP negatiivsete mõjude pärast 7-8 klassis õppivate murdeeas noorukite vanemad.

Tabel 10. Vanemate hinnangud DÕP mõjule nooremates ja vanemates klassides õppijate puhul

	1-3 klass	4-6 klass	7-8 klass	9-12 klass
Positiivne mõju, tervis ja heaolu parandamine	24	19	26	22
Negatiivne mõju puudub, kõik on korras	30	32	19	31
Negatiivne kehaline mõju	9	15	21	19
Negatiivne sotsiaalne mõju	10	11	15	8
Negatiivne psüühiline mõju, stress	26	22	19	20

2.2. Lastevanemate kogemused distantsõppes. Kvalitatiivne analüüs.

Lastevanemate rollide tüpoloogia

Meie küsimustiku üheks huvitavamaks osaks kujunes lastevanemate rolli analüüs. DÕP kujundas päevapealt ümber kodu ja kooli suhted, lõhkudes nendevahelise barjääri ja tuues teravalt esile nendevahelise koostöö olulisuse. Lastevanematel tuli kiiresti kohaneda oma uue,

senisest kaalukama rolliga õppeprotsessis, mis seni oli küllalt turvaliselt tundunud kulgevat kooliseinte taga. Vanemate kogemusi ja arusaamasid kajastavad vabad vastused küsimusele:

Küsimus 8. Millised on Teie kogemused oma laste/õppijate juhendajatena kodus? Milliseks kujunes lapsevanema roll?

Lapsevanemad oma kaalukas enamuses näevad end õpetaja rolli täitjana – seda lisaks oma ametitööle ja kodustele kohustustele.

Lapsevanema roll on olnud suur. Eriti suur esimesel distantsõppe kuul, kus pidasin vajalikuks seda ikkagi koduõppeks nimetada. Ei olnud mõeldav lapse iseseisev õppimine kodus, lapsevanem pidi filtreerima läbi kõik kooli infokanalid, saamaks kätte päeva ülesanded, kuna ühtset süsteemi selles ei olnud. Laps vajab tuge oma õppimise korraldamisel, iseseisvalt oleks ilmselt väga paljud asjad tegemata jäänud. Kuna koolist tuli erinevatesse allikatesse kirjutatud infot väga palju, siis lapsel tekkis frustratsioon selle kõige läbi töötamisel, et üldse õppetööni jõuda. Vanem pidi asuma õpetaja rolli ja olema terve päeva jooksul lapse jaoks igal hetkel kättesaadav.

Lapse aitamine ja juhendamine võis kujuneda põlvkondi liitvaks kogupere ürituseks:

Meil on meeskonnatöö. Mina emana jälgin e-kooli. Vanaisa õpetab poisile füüsikat, keemiat ja matemaatikat, sest ta on noorena õppinud füüsikaõpetajaks ja on siitamaani pädev. Vanaema aitab vene keelega ja matemaatikaga, vahel kunstiasjades, vanaema on meil pensionil õpetaja. Mina jälgisin, et poisid kõik õigel ajal vastaks, et ka kohustuslik kirjandus oleks varutud ja loetud. Meil on küll kõik hästi, aga õppimist oli kodus olles rohkem, kui koolis käies.

Korduvalt märgiti õpetajate eeldust, et lapsevanem “teeb kõik kaasa – muusika, kunst, kehaline kasvatus ...” .

Lapsevanema roll oli mitmekülgne: olla erinevate ainete õpetaja, IT spetsialist, söögitädi ning huvialaraingi juhendaja.

Üldise taustana oli läbiv (enam kui poolte lapsevanemate puhul) ülekoormus, üleväsimus ja tehniliste vahendite puudus (ei jagu arvuteid igapäevaseks tööks, eriti kodukontori ja mitme lapse üheaegse õppe tingimustes).

Sellisel kujul nagu kaugõpe meie koolis oli korraldatud, oli see lapsevanemale üli kurnav. Lapsevanema roll oli 2 lapse juhendamine ja nende töö administreerimine - mida on vaja teha, kas laps saab seda iseseisvalt teha või peab juhendama, organiseerima, et kui kellelgi on videotund, siis tal oleks arvuti (vahel annad oma tööarvuti), aitama detektiiv mängida, kui e-koolis on võlgnevused märgitud, et kas tegelikult ka oli asi tegemata või õpetaja pole tööd kätte saanud. Lisandusid veel järgmised rollid - internetipolitsei (jälgid, et laps päriselt õpib arvutis, mitte ei mängi, st kui tahad, et ta päriselt õpiks, pead kõrval istuma, sest paari nädalaga arenes välja digisõltuvus, mida lapsel enne ei olnud), kokk, koristaja, motivatsioonikõneleja (kui laps on tüdinud ja enam ei jaksa, aga tööde hulk on veel suur). Iga neljapäeva õhtu lõppes närvivapustusega, sest taipasid, et enda tööd pole praktiliselt üldse saanud teha, sest kogu see administreerimine võtab päevast märkamatu palju väikseid tükke ära ja oma tööle keskendumine jääb tahaplaanile. Mingil hetkel otsustasin, et ma

enam ei sekku, ma enam ei jakska kahte töökohta pidada - tuleb kas lahutus või töölt vallandamine. Lapsed teevad nüüd nii palju, kui oskavad ja jaksavad ja loomulikult tuli korralikult võlgnevusi selle tulemusena, sest süsteem on endiselt mega segane. Eks vaatab veel, mis sellest saab...

Eriliseks probleemiks osutus *erivajadustega laste juhendamise puudulikkus* nii kooli/õpetajate poolt kui ka distantsõppe tegelik sobimatus neile.

Kooli tugipersonal (eripedagoog ja logopeed) saatis vaid pikki lohisevaid kirjeldusi töödest, mis laps peaks tegema. Kui kõik teised õpetajad "korjasid" kokku oma lapsed oma tunni ajaks zoomi, siis ka nendel ametitel on tunniplaan. Ometi ei teinud nad lastega mitte ühtegi zoomi kohtumist ega juhendanud neid silmast silma.

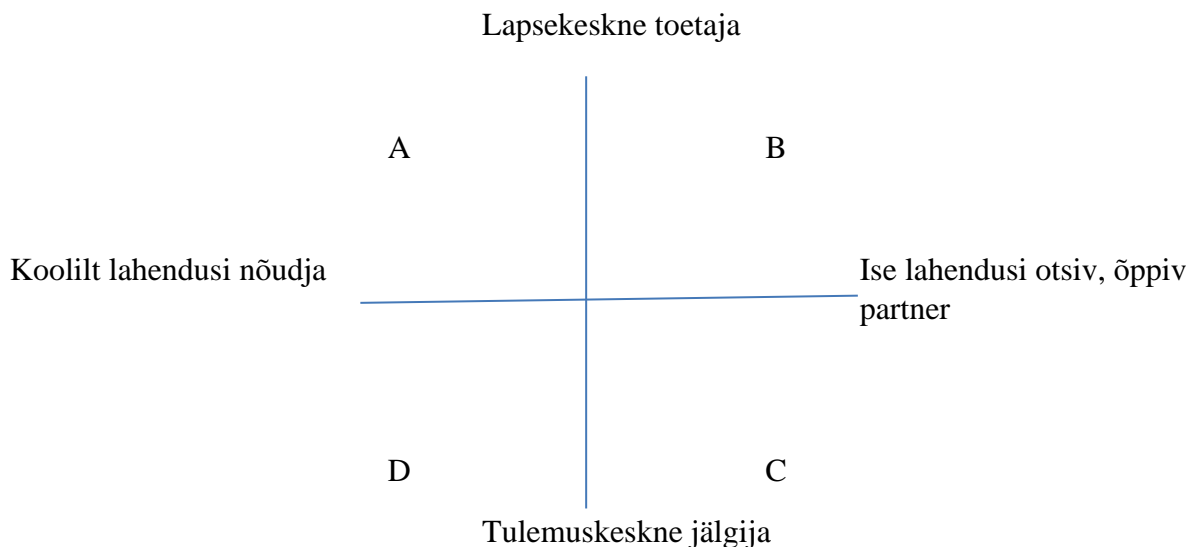
Sellisest "abist", kus pean kilomeetreid juhendeid lugema ja ise last õpetama, ma loobusin ja lapsega ei toimunud mingeid tugispetsialisti tunde.

...valla poolt null toetust ja huvi HEV lapsega toimetuleku osas - oleksin vajanud ise psühholoogi. Teraapiaid ei saa, kuna "teil on REHA plaan". Aga REHA teenused läksid pausile....

Õpetajate suhtumine ja olukorra mitte mõistmine häiris kõige rohkem. Osad õpetajad tahtsid teha rohkem koostööd osad kahjuks vähem. Osad ei taha tänase päevani lastevanematega koostööd teha või ei mõista. Kõik sattusid keerulisse olukorda ja kahjuks kõige keerulisemas olukorras olid HEV õpilaste emad.

Lastevanemate rollide tüpoloogia DÕPs

Lapsevanemate vastuste põhjal (küsimustele 8 rollidest, 11 õppetundidest, 12 raskustest, 14 abi vajamisest) võib nende rolle ja kogemusi DÕP olukorras tinglikult klassifitseerida kahe vastandliku telje abil, millest esimene on seotud vanema osaga lapse õppimise juhendajana ja abistajana: kas aktiivne lapsekeskne õpijuht või pigem kõrvaltvaatav hindaja. Teine telg kajastab vanemate suhet kooliga: valmisolekut selles harjumatus olukorras ise lahendusi leida ja õppida, või siis hoopiski asuda nõudliku autoriteedina koolile nõudmisi esitada.

Joonis 5. Lastevanemate rollid DÕP ajal (lastevanemate enesehinnangu alusel)

A-tüüpi lapsekeskne enesekindel lapsevanem on lapse vajadusi, huvisid ja võimeid esiplaanile seadev, abistav, samas ootab ta koolilt empaatiat, laste olukorra mõistmist ja individuaalset lähenemist.

Peamine õppetund oli see, et enda emotsionaalse heaolu huvides tuleb seada lapse õppimine esmaseks prioriteediks. Algul püüdsin oma tööd kõige tähtsamaks seada, kuid sedasi olin kiirelt läbipõlemise ja depressiooni lävel. Teine õppetund oli see, kuidas korraldada lapse koolitööd nii, et kõik vajalik saaks tehtud kuue päevaga ja üks päev nädalas jääks talle puhkamiseks.

Ta hindab end lapse vajaduste arvestamisel kompetentseks ja peab oma teadmisi piisavaks, et esitada nõudmised koolile/õpetajale.

Õpetajad võiks veelgi täpsemalt mõelda, mis lastele võib ülesannete tehnilise külje juures probleeme valmistada. Nad võiksid ette kujutada pisikest inimest, kes ei ole harjunud arvutit kasutama ja kes pole elusees sellistel lehekülgedel käinud nagu nemad kasutada paluvad

Lapsekeskne enesekindel lapsevanem seisab oma lapse eest, ebaõnnestumiste põhjus – kool, õpetaja jm välised tegurid.

Loovainetes andsid õpetajad veidi juhiseid, kuigi oleks vajanud ehk rohkem juhendamist, ka ise ei osanud kõike teha, eriti arvutiõpetuses. Muusikas alguses vajas laps minupoolset õpetust, mingi aeg hakkas õpetaja panema üles tunnivideosid, mis aitasid kaasa teemast arusaamisele. Palju rohkem oleks võinud olla lisamaterjali ja tegevusi, et lapsele tegevust leida. Hea õpetaja oleks kindlasti seda teinud, meil kahjuks pole klassijuhatajaga vedanud ja ta kas ei taha või ei oska lastele huvitavat tegevust leida. Siis tuli endal lapsele tegevust leida, käime palju looduses, metsas või kalal.

B tüüpi lapsekeskse lahendusi otsiva lapsevanema iseloomustamiseks sobivad mõisted nagu koos-areng, koos-loomine, avastamine, enesearengu, enesejuhtimise edendamine.

Õppisin olema rahulikum ja oma last rohkem kuulama, kuigi tegin seda ka enne palju. Õppisime rohkem Koos tegutsemist, koos olemist, teineteisega arvestamist.

Ta tunneb end sageli õpetaja asemel tööd tegevana, olles valmis ise tegelema nii lapse juhendamise kui ka meetoodiliste ülesannete lahendamisega

Avastasin, et päris huvitav on olla õpetaja rollis ja teha lapsele uued asjad ise selgeks. Sain ka aru kui keeruline on õpetajate töö, sest lastel läheb uute asjade omandamisega siiski natuke rohkem aega ja tuleb osata olla väga kannatlik.

Lapsed on tublid, aga seda olen kogu aeg teadnud. Õppisime koos erinevaid õpikeskkondi kasutama.

Lapsevanema roll kujunes õpetaja ja juhendaja omaks, viisin end põhjalikult kurssi teemadega, otsisin lisamaterjali, aga see polnud kerge

... laps ei oska kasutada õpikut ja ka õpikutes ei ole selgeid juhiseid - materjale ülesannete lahendamiseks. Hunnik mõtetuid värvilisi pilte, aga asjalikke vastuseid küsimustele ei ole. Pead vastuseid kuskil mujalt otsima.

Sain aru, et näiliselt digimaailma kodanikust 3. klassi lapsel on puudu suur hulk minu jaoks elementaarsetest oskustest: kasvõi tekstiredaktori kasutamine või kirjade saatmine. Avastasin tema teadmistes ühes aines suuri lünki ja asusime vaikselt neid täitma.

C tüüpi tulemuskeskne, toetav lapsevanem hoolitseb õppimise tingimuste loomise eest, on valmis selleks ka ennast täiendama, kuid pigem jälgib kõrvalt, kuidas laps saab ülesannetega hakkama.

...olin olemas kui neil oli abi tarvis, lapsed said kenasti hakkama

Ta kontrollib tähtaegadest kinnipidamist ja juhendite täitmist ning tuleb appi konkreetsel vajadusel, näiteks tehnika kasutamisel

Peamised õppetunnid: Inimene kohaneb olukorraga sõltuvalt tema isikuomadustest ja võimetest. Lapse jaoks oli peamine õppetund ajaplaneerimine ja olukorraga kohanemine. Õppisin koos lapsega seda, et kõik olukorrad teevad tugevamaks. Areng toimub raskusi ületades. Avastasin, õigemini sain kinnitust, et minu laps saab igas olukorras hästi hakkama.

... oli raske erinevate keskkondade vahel opereerida. .... Opiq oli uus keskkond ja kasutamist ei õpetatud, ise katsetasime.

Pidi tehnilisi küsimusi lahendama ... nagu ... zoomi alla laadimine-seadistamine jne... kohati pingeline

... peamiselt kontrollida, kas lapsel asjad korras. Kuigi arutasime mitmeid kordi, kas vajab mõnes aines abi, siis selleks vajadust ei tekkinud eriti, mõned üksikud korrad.

D tüüpi tulemuskeskne kontrolliv, distantseerunud lapsevanem: pigem ei sekku, vaid kehtestab reeglid ja jälgib nende täitmist. Kontrolliv lapsevanem nõuab koolist selgeid juhendeid ja kindlatest kriteeriumidest lähtuvat hindamist ning on valmis kontrollima, kas õppija neid nõudeid mõistab ja järgib. On nõudlik kooli-, õpetajatepoolse tagasiside suhtes.

Oleksin soovinud õpetajate poolset tagasisidet lapse õppeedukuse kohta. Täiesti lubamatu on see et hindeid ei panda. Haridusasutused peavad aru saama, et halb hinne ei tähenda seda, et laps on rumal vaid seda, et ta ei saanud tööga hakkama ja see tuleb uuesti teha. Sel juhul peab õpetaja last aitama. Viimasel ajal aga ei panda hindeid ja ei aidata ka lapsi, et nood ained selgeks saaks. Täiesti häbematult on tekitatud karuteene olukord lastele ja vanematele kes ei suuda lapse õppeedukust järgida. Sama teema on ka kujundav hindamine. See jama tuleks ära lõpetada.

...kontroll ja kubjas: kas on juba tehtud, kas ära ka saatsid, kas sa sealt ka ülesanded vaatased, kas Sul täna videotundi ei ole, sul ju veel see ka tegemata, ära unusta....

Lastevanemate ja kooli suhted

Üldiselt kumas vastanud lastevanemate arvamustest positiivset ja mõistvat suhtumist õpetajate töösse ning valmisolekut paremaks koostööks kooli ja perede vahel.

Õppisin kuidas sisuliselt ühe päevaga sai kodus organiseeritud nii kontorinurk, kui see et kell 9-16 oli majas sisuliselt täielik vaikus. Minu suur kummardus kuulub koolile, kes sisuliselt ühe päevaga suutis organiseerida kõik sedasi, et kui reedest kuulutati välja eriolukord ning lapsed said koheselt koolist kaasa arvutid, siis esmaspäeva hommikul olid lapsed kooli poolt valmis distantsõppeks.

Ligi neljandik vastanud lastevanematest oli aga õpetajate ning kooli tegevuse suhtes ka üsna kriitilised. Nii jäi sageli vajaka laste eale vastavat juhendamist ja e-keskkondade valimist, erivajaduste arvestamist, kommunikatsiooni ja suhtlemisostkust. Toome ära mõned näited:

Oli hea märgata, et tuleme toime. Et laps on iseseisev ja kohusetundlik. See formaat sobib õppimiseks ja pingutamiseks, samas juhib ka väga selgelt tähelepanu sellele, kui mõnel õpetajal on halb praktika või isegi halvad printsiibid laste ühise aja kasutamisel - võib ainult kujutleda, mis veel klassiruumis siis toimub. (Samas arvan, et koolil on veel kasutamata potentsiaali laste toetamiseks ja märkamiseks). Üks õppetund oli, et huviringitegevus kannatas oluliselt, ja ma ei tea, kuidas seda "taastada".

Hämmastas see, et õpetajad ei osanud korralikult e-kooligi kasutada ning alguses läksid paljud tööd kaduma, sest õpetaja ei suvatsenud e-koolist hinnete panemisele lisaks nt oma vestlusi vaadata. Õpetajate vähene empaatia. Õppetöö korraldamine oli halb ja ebahühtlane. Osa õpetajaid õppis kenasti uut olukorda lahendada, osa mitte üldse - siiani ei ole aru saanud, et distantsõpe eeldab teistsugust lähenemist. Arusaam, et mõtteid ei loeta, ei ole vist kõige paremini kohale jõudnud. Kui täpselt ülesandeid lahti ei seleta, ei tule ka oodatud (mõeldud) tulemust. Väga vähe kasutati videomaterjali, mida on kasvõi youtube'is lademetes - see aga oleks aidanud õpetaja mõtet paremini edasi anda. Nt paluti 3. kl lapsel joonistada autoportree, kasutades selleks peeglit. Tagasiside tööle oli selline, et laps nuttis lahinal. Seda teemat õpetatud pole, samas on juhendid ka youtube'is olemas, mida aga ei kasutatud.

Lapsed olid üsna omapäi jäetud, õpetajate juhised ja hindamiskriteeriumid olid kohati puudulikud. Kui õpetaja kirjutab, et tehke video esmaabi andmisest nt uppuja puhul, siis kuidas laps seda teeb? Ja kui ta tegi hoopis animatsioonina, aga ainult nõ teoreetiliselt, siis vastati, et peab ikka näitama, kuidas elustamine käib. Lapse arvates, ei olnud see juhistes välja toodud, teiseks ta ei tea ise ka, kuidas elustamine täpselt käib ja ta on oma arust üle 50% nagunii ära teinud. Täpsed töö juhised ja hindamiskriteeriumid on ikka väga olulised. Samuti oleks oodanud rohkem visuaalset ja elust enesest pärit näiteid/katseid loodusainete puhul. Ei ole normaalne õppida füüsilikat ja loodust ainult õpiku järgi ja teoreetilisel tasemel. Aga see on ka ilma digiõpeta nii. Kahjuks.

Lastevanemate ettepanekud digiõppe edasiarendamiseks

Oma kogemusi reflekteerides tegid lapsevanemad ettepanekuid edaspidiseks digiõppe, distantsõppe ja e-kooli-keskkondade arendamiseks. Esikohal oli soov ühtse digiõppe keskkonna loomiseks, samuti distantsõppe perioodide lülitamiseks õppeprotsessi ja teemakohaste virtuaaltundide varamu loomiseks. Vajalikuks peeti ka distantsõppe tehnilise poole teatavat normeerimist ja toetamist, et kodud oleks selleks valmis:

... Rohkem oleks vaja üleriiklike e-tunde õpetusega, mitte lasta lapsel ise raamatust pusida. Kõik tunnid peaks olema ühises süsteemis, Studiumis peaks kellaaegadega reas olema, millal töö saata. Ja õpetajad peaks olema kohustatud kirjutama, kui palju töö aega võtab ning innove peaks tegema kontrolltunde, kas lapsed reaalselt ka jõuavad. (LV 477)

Distsantsõpe võiks olla 1 nädal iga semester, aitab lapsel rahuneda ja soosib enesejuhtimisvõimet

Eeldan, et ikka moodustatakse virtuaalklass kus siis õpetaja ja õpilased koos tundi läbi viivad. Selleks on ju olemas kõik võimalused. Hetkel tegin mina õpetaja töö 100 % ära aga palga sai õpetaja.

Rohkem e-tunde. Lõpetuseks soovin öelda, et koolisüsteem ei saa, ega tohi minna tagasi vanadesse rööbastesse. Oleme oma perega arvamusel, et mingis vormis peab e-õpe jätkuma. 5 päevane füüsilise koolinädal koolimajas ei ole enam ok.

Soovin 1. distantsõppe jätkamise võimalust. 2. põnevaid õppematerjalide komplekte 3. ülesannete sõnastuste parendamist töövihikutes 4. õpetajaid, kes oleksid leitavad interneti teel ja teeksid tunde nii interaktiivselt kui ka kokkusaamisega. Näiteks on portaal tutor.id, taoline keskkond võiks olla ka Haridusministeeriumi poolt korraldatud. 5. Lapse enesetestimise võimalusi internetis, mis oleksid vastavuses riikliku õppekavaga.

Selged koolipõhised otsused õpikeskkondade valiku osas. Igal õpetajal olid erinevad nõudmised tööde esitamise kanali ja viisi suhtes, mis raiskas asjatult aega. NB! Kui peres oleks mitu last erinevates koolides, siis kindlasti ootaksin mitte koolipõhist, vaid üleriiklikku distantsõppe struktuuri ja tehnoloogia korrastamist.

... Kindlasti oleks abi, kui ses suhtes oleks olemas nt. soovituslikud õpilase arvuti parameetrid ...

Küiremat ja stabiilsemat ja odavamalt internetiühendust - me kasutasime kahte ruuterit, kuna videotunde korraga ei olnud ühega võimalik teha. Mõlemad lapsed õpivad ka muusikakoolis ning pillitunnid olid kõik videotunnid, lisaks abikaasa andis videotunde.

Võiks olla üks ühtne e-õppe platvorm (võib olla e-kooli baasil), kus oleks lihtsam järgida ülesandeid. Võiks olla kastike iga aine kohta, kus klikkides leiad selle aine ülesanded ning saad täita või üles laadida ka kodutööd. Kui midagi tegemata, on kastike nt punane, kui kõik ülesanded tehtud, siis roheline. Et ei jääks tähelepanematuses mingid ülesanded lihtsalt kahe silma vahele.

Riiklikud õppekava järgivad tunnid internetis, kus tippõpetaja seletab näiteks matemaatika või füüsika ülesandeid, et baasteadmised tekiks. Praegu jäi põhi alla tegemata. Iga õpetaja ei pea ise neid õpetusi ju tegelikult tegama, piisaks, kui riik õppekava järgiva tunniõppe üles paneks kasvõi youtube, sealt ju lapsed praegu kõike õpivad nt ka käsitööd.

3. Õppijate DÕP kogemused ja hinnangud

3.1. Kvantitatiivne analüüs

Õppijatelt küsiti kõigepealt lihtsat üldhinnangut oma DÕP kogemusele tavaolukorraga võrreldes. Vastuseks oli pakutud valik kolme variandi vahel: tundsin end distantsõppes paremini, sama hästi või halvemini kui tavaõppes.

Vastustest tulenevalt jagunesid meie küsimustikule vastanud õppijad kolme suhteliselt sama kaaluga rühma: neid, kes tundsid ennast distantsõppes paremini kui tavalises koolisituatsioonis, oli veidi üle kolmandiku (37%), neid, kes erilist vahet ei tundnud, oli umbes sama palju (35%) ja neid, kes tunnistasid, et tundsid end distantsõppes halvemini kui tavakoolis, oli 28%.

Tabel 11. **Küsimus 5. Kuidas Sa üldiselt hindad oma koduse kaugõppimise (distantsõppe) kogemust?** Erinevate õppijarühmade hinnang oma enesetundele distantsõppes tavaolukorraga võrreldes

Kuidas Sa üldiselt hindad oma koduse kaugõppimise (DÕP) kogemust? (% rühmast)				
		Paremini kui tavalises	Sama hästi kui tavalises	Halvemini kui tavalises
Kõik vastanud õppijad (%)		37	35	28
Sugu	M	40	32	28
	N	34	37	29
Vanus	7-10	25	57	18
	11-13	28	37	35
	14-16	38	33	29
	17-19	47	24	29
	Täiskasvanu	21	45	34
Millises koolis Sa õpid?	Väikses maakoolis (1-300 õpilast)	26	40	35
	Väikses linnakoolis (1-500 õpilast)	36	34	30
	Suures maakoolis (üle 300 õpilast)	37	32	32
	Suures linnakoolis (üle 500 õpilast)	40	34	26

Tabelist 11 näeme, et positiivsete ja negatiivsete kogemuste vahetegur püsib erineva demograafilise taustaga õppijarühmades küllaltki samalaadsena. Poiste ja tüdrukute vastuste jaotus on üsna samasugune, poiste seas on ainult veidi suurem nende osakaal, kes tundsid end tavalisest paremini. Ootuspäraselt tõuseb positiivsete hinnangute osakaal koos vanusega, kusjuures on tähelepanuväärne murrang 13- ja 14-aastaste vahel: kõige halvemini tundsid end varajases murdeas lapsed (11-13 a), kes ilmselt kõige enam kannatasid sotsiaalse isoleerituse ning sunnitud kodusviibimise pärast, samas kui juba 14-16- aastaste seas, rääkimata 17 aastastest ja vanematest, olid ülekaalus need, kes pidasid distantsõppe olukorda tavaolukorrast paremaks. See tulemus toetab pilti, mida saime ka lastevanemate ütlustest. Võrreldes linna- ja maakoolide õpilaste hinnanguid, saame samuti kinnitust lastevanemate küsitluse tulemusele, mille kohaselt oli kõige parem pilt suurte linnakoolide puhul. Kuna aga õpilaste vastustes peegeldub vahetumalt nende enesetunne koduõppes tavakooliga võrreldes, võime selle põhjal teha ka järelduse, et väikestes maakoolides õppijad tunnevad end tavakoolis paremini kui suures linnakoolis õppijad.

Distantsõppe eelistamist vabades vastustes põhjendades kirjutati:

- *Kodus ma sain õppimisega hakkama ning sain kauem puhata kuna muidu ma peaksin iga päev 1h bussiga kooli sõitma. Kodus õppides oli ka hea oma tempo õppimiseks valida ning teha õppimised siis ära kui soov on*

- *Ei olnud teisi õpilasi, kes hoogu maha tõmbaksid või segaksid.*
- *Hinded olid paremad, omandasin asju paremini kui koolis olles. Oli ka rahulikum.*
- *Saab võtta tunnitööd rahulikumalt, omas tempos. Rohkem iseseisvat tööd, mis õpetab infot otsima ja aega planeerima.*
- *Ma tundsin end kodus palju kindlamalt ja mugavamalt. Tunni aeg ei olnud piiratud, ma ei pidanud muretsema, et kas jõuan tehtud ja sain keskenduda tööle. Ei olnud kõrval segavaid liitklassiõpilasi. Kui midagi ei teadnud oli rahulikult aega otsida ja see endale selgeks teha. Seega jäi palju rohkem vaba aega liikuda õues, lugeda raamatuid ja veeta aega perega.*
- *Ma olen introvert, ma eelistan üksinda kodus olla, kui rahvarohkes koolimajas.*
- *Oma aja planeerimine oli väga suur pluss ja vaba aega jäi spordiks jms rohkem.*
- *Ei pidanud klassikaaslast taluma, koolivormi kandma, õpetajaid nägema ja sain palju rohkem oma hobidega tegeleda (päevas oli umbes 6 tundi rohkem vaba aega).*
- *Ei pidanud õpetajatega kohtuma ning arvan, et mu närvid on sellega paremad ja muidugi ka nende, kuna enamustele õpetajatele koolis õpetada ei meeldi.*
- *Ei olnud tühja passimist nagu mõningates tundides on, kui õpetaja otsib midagi või teeb midagi muud. Lisaks koolis vahetunnis oleks mõttetu passimine, aga kodus sai juba uue aine ette võtta. Peale selle ei pidanud ma 2h enne kooli ärkama, et teha linnas bussiga ekskursioon (kuna bussid käivad nõmedalt) ja siis kooli jõuda*

Tavaolukorra eeliseid iseloomustavad järgmised arutlused:

Ma suudan õppida iseseisvalt kodus, kuid see ei tähenda, et ma seda sooviks. Ma eelistan koolis käia. Seal on motiveerivam keskkond

- *Koolis saan ma õpetajatelt rohkem abi kui praegu distantsoõppel. Samuti on distantsoõppes raskem erinevates ainetes uute teemade õppimine, kuna iga õpetaja peab oma ainet edasi andma, siis on ka uusi teemasid vaja võtta ja ise päevas kahte erinevat teemat on päris raske õppida, kuna tead et sul on nii palju veel peale nende kahe teema õppida. Tavaliselt otsustan nendel hetkedel et ma ei õppi teemat täiesti ära ja lähen päeva ja teiste asjadega edasi. Lisaks kurnab ka pidev arvuti taga istumine, ning tahe minna teistesse äppidesse.*
- *Näited, õpetaja selgitused, teemade lahtiseletamine: tundsin sellest puudust, lihtne iselugemine ei jää meelde, mõtted lähevad pidevalt uitama*
- *Mul on vaja tundides kohal olla, et teemat mõista. Läbi arvuti on see ebamugav ja ma ei saa aru õpetatust.*
- *Palju oli teha ja päevad venisid pikaks. Uus osa võis vahest jääda arusaamatuks, siis tuli oodata vanemat, et tema seletaks.*

- *Võimalik ehk ,et distantsõpe tundub kergem olevat kui tavaõpe. Kuid tavaõppes on kindlasti parem ,kuna ma saan asju paremini selgeks ja alati saan lisaküsimusi esitada ,et asjadest paremini aru saada. Kuid neti teel selliseid asju selgeks teha on raske.*
- *Sest mõned õpetajad nagu viskavad ülesanded ette ja ei anna mingisugust abi juurde. Koolis tegi asja kordades lihtsamaks suhtlus õpilaste ja õpetajate vahel nii tunni kui ka vahetunni ajal.*
- *Puuduvad sõbrad ja koos tegemine.*
- *Olen isegi distantsõppes rohkem väsinud ja mõtted on ka rohkem negatiivsed, kuna liiga üksluine on istuda kogu aeg kodus.*

Neid, kelle jaoks **distantsõpe ja tavaõpe tundusid võrdväärseid**, iseloomustasid järgmised arutlused:

- *Õppisin ma samamoodi, ainult kulutasin rohkem aega, sest otsisin Internetist abiallikaid. Õpetaja käest oleks kergem küsida, aga nad polnud alati kättesaadavad. Üldiselt sama palju teadmisi sain.*
- *On küll raskemaid asju ja ka kergemaid. Ehk kokku võttes tunnen sama hästi*
- *On õppeaineid mis lähevad paremini ja teised halvemini*
- *Õpin kodus sama hästi kui koolis. Saan töö kiiresti ja korralikult tehtud.*

Lisaks üldisele rahuloluküsimusele pidid õpilased andma ka vabas vormis iseloomustuse oma toimetulekule 'enesejuhitud õppimisega':

Küsimus 6. Kuidas Sul tuli distantsõppe ajal välja enesejuhitud õppimine: aja planeerimine, eesmärkide järgimine, ülesannete iseseisev täitmine?

Nendest vabas vormis antud vastustest konstrueerisime uue seitsmepallise tunnuse 'Õppijate hinnang oma toimetulekule enesejuhitud õppimisega'.

Selle tunnuse skaalapunkide iseloomustamiseks toome mõned iseloomulikud vabades vastustes esitatud hinnangud:

Skaala positiivse otspunkti (7) moodustasid vastused, kus kirjeldati oma kogemusi otsesõnu kui väga häid, tavakoolist paremaid, suurt rahuldust pakkuvaid:

- *Väga hästi! Väga sobib ise oma aega planeerida ja nt esmaspäeval suure osa asju ära õppida, et teisipäeval saaks rohkem puhata.*
- *Planeerisin ise aega ja sättisin oma eesmärgid. läks suurepäraselt, sain kõik efektiivselt tehtud*
- *Olin oma aja peremees, oli aega uurida õppematerjale iseseisvalt.*

- *Sain motivatsiooni oma tööd paremini teha. Nüüd uurin ka seda, mis kooli õppekavas ei möödu, kuid mis on sellega seotud*
- *Väga hästi! Olen alati hea ajaplaneerija olnud. Saan ülesannetega hakkama. Raskusi põhjustavad loomulikult ained, mis on pisut keerukamad, näiteks matemaatika ja keemia. Õnneks on õpetajad alati kättesaadavad erinevates keskkondades.*

Skaala järgmise positiivse palli (6) said vastused, mis olid nõ mõõdukalt positiivsed, väljendasid rahulolu koolitöödega tublilt hakkama saamisega, õigeaegse ülesannete täitmisega jne.

- *Ülesannete täitmine läks hästi suutsin oma aja planeerida, et kõik saaks õpitud*
- *Kõik said tehtud ja aeg oli hästi planeeritud*
- *Normaalne sai kõik koolitööd ära tehtud*
- *Väga hästi, vahepeal vajasin abi aga muidu sai kõik hästi tehtud.*

Skaala punkt (5) peegeldab vastuseid, milles väljendus teatud mööndustega, kuid siiski positiivne enesehinnang õppija enesejuhtimise kogemusele:

- *Mõni päev oli vaja õppimine edasi lükata kuna kodus oli vaja tööd teha. Aga muidu tegin kõik ülesanded ilusti ära.*
- *Alguses oli keeruline, aga nüüdseks on rütm sisse jäänud ja õppimine toimub efektiivsemalt. Aja planeerimine ja tööde õigeaegne esitamine on hoolsuse küsimus*
- *Alguses raske aga tuli harjuda, sain hakkama*
- *Hästi, aga oleks võinud paremini minna.*

Järgmise skaalapunkti (4) puhul jäi kõlama teatud kahtlus enesejuhtimisega hakkama saamise suhtes, kuid üldine hoiak oli siiski pigem positiivne

- *Aega oskasin enam-vähem planeerida, mõni ülesanne jäi küll hilja peale aga muidu polnud hullu. Eesmärgid on saanud siiaamaani täidetud, kuid ette on tulnud liiatigi palju takistusi. Siiaamaani on kõige raskem olnud ülesannete iseseisev täitmine, kuna ma ei ole pruukinud igast asjast korralikult aru saada, mis hiljem on kätte maksnud ja maksab veelgi*
- *Enam - vähem*
- *Päris ise ei tee.*
- *Suhteliselt hästi, kuid raskemate teemade puhul kontaktõpet ei asenda.*
- *Ma väga aega ei planeeri, ma lihtsalt teen mida kästakse.*
- *Ajast eriti kinni ei pidanud, kuid tegin ja saatsin ära kõik tood korraka ära. Suht ok*

Skaalapunkt (3) viitab raskustele enesejuhtimisega hakkamasaamises, pideva abi vajalikkusele

- *Keeruline*
- *Eesmärkide järgimine on keeruline. Motivatsiooni leida on raske.*
- *Aja planeerimine ja iseseisev õppimine on väga raske ning on põhjustanud hinnete langemist. Tunnid, kus käib õpetajaga suhtlemine, kulgevad palju paremini.*
- *Aja planeerimine palju lihtsam, eesmärkide järgimine jäi tihti laiskuse taha kinni, sest polnud kedagi, kes tagant utsitaks. Ülesannete iseseisvas täitmises jäi samuti soovida, tekkis segadust ning lootusetuse tunnet*

Skaalapunkt (2) peegeldab negatiivset enesehinnangut, ebaõnnestumiste, raskustele alla jäämise kogemust

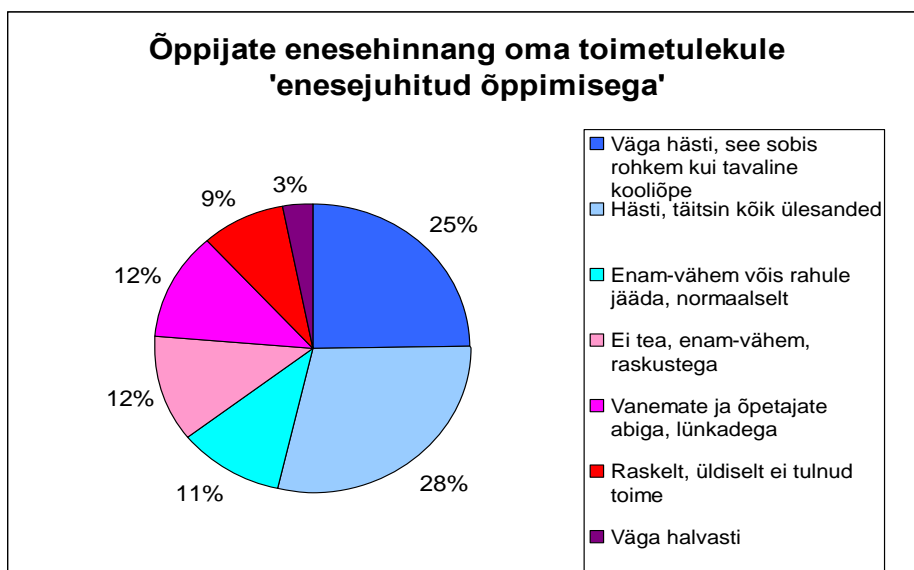
- *Halvasti. Mu hinded kukkusid märgatavalt ja paljud teemad jäid ebaselgeks.*
- *Halvasti, ma muutusin lohakaks ja tegin ainult vajalikud asjad ära*
- *Ei tulnud välja.*
- *Üldse mitte... Ma oleks nagu unustanud, mis aja planeerimine on. Ma olen saanud ülesanded tehtud, kuid nendega läheb jube kaua aega, et õigeks ajaks need küll valmis ei saa. Kuna kõikidel õpetajatel on distantsõppel oma õpetamise tehnika ja kõik ei seleta nii nagu mulle meeldiks, siis on iseseisvalt raskeid teemasi endale raske selgeks teha*

Skaalapunkt (1) väljendab täielikku suutmatust või vastumeelsust enesejuhtimist vajavate olukordade, sh distantsõppe suhtes

- *Väga ei huvitanud, sain vastused klassikaaslastelt*
- *Motivatsiooni ise iseseisvalt kodus õppida polnud*
- *Halvasti ma ei tee mitte midagi*

Sellisel viisil kvantifitseeritud vabade vastuste analüüs võimaldas hinnata enesejuhtimise edukust nii kogu vastanute kogumi kui ka erinevas vanuses õppijate seas ning vaadelda enesejuhtimise võimekust seoses teiste distantsõppe puhul esile kerkinud probleemidega, nagu koolipoolne DÕP korraldus või DÕP mõju õppijate heaolule ja tervisele.

Kõigi küsimustikule vastanud õppijate seas oli üle poole (53%) neid, kes oma toimetulekut enesejuhitud õppimisega hindasid suurepäraseks või väga heaks või heaks (skaalapunktid 7 või 6). Oma toimetulekut rahuldavaks pidanud ja raskustega, kuid siiski mõningase positiivse juhtimiskogemuse saanud (skaalapunktid 5,4,3) oli 35% ja neid, kes tunnistasid oma vähest iseseisvat toimetulekut või ka täielikku nurjumist (skaala punktid 2 ja 1), oli 12% (vt joonis 5)

Joonis 6. Õppijate hinnang oma toimetulekule 'enesejuhitud õppimisega'

Juba eelpool kirjeldatud õpetajate ja lastevanemate hinnangutest selgus, et kõige otsesemalt seostub enesejuhtimise võime arenguga laste vanus. Ometigi näitavad meie andmed, et väga head enesejuhtimise võimekust tunnistas kriisaegses erandlikus olukorras ka iga kuues kõige noorema eärühma õpilane (vt tabel 12).

Tabel 12. Õppijate enesehinnang oma toimetulekule enesejuhtimisega sõltuvalt vanusest

	% vanusrühmast					Täiskasvan	Kõik õppijad
	7-10	11-13	14-16	17-19			
Kuidas Sul tuli DÕP ajal välja 'enesejuhitud õppimine' (aja planeerimine, ülesannete iseseisev täitmine?)							
Väga halvasti	3	4	3	3	2	3	
Raskelt, üldiselt ei tulnud toime	7	8	6	10	14	9	
Ei tea, enam-vähem, raskustega	8	9	14	12	18	12	
Vanemate ja õpetajate abiga, lünkadega	20	14	10	9	10	12	
Enam-vähem võis rahule jääda, normaalselt	9	6	16	12	8	11	
Hästi, täitsin kõik ülesanded	36	35	26	25	24	29	
Väga hästi, see sobis rohkem kui tavaline	16	23	24	30	24	25	
N	95	139	154	234	50	672	

Vaadeldes neid jaotusi ja silmas pidades ka eelpool toodud kvalitatiivseid andmeid enesehinnangute sisu kohta, võib eelpool konstrueeritud 7 skaalapunkti taandada neljale selgesti eristuvale õppija enesejuhtimise tasemele: esiteks, iseseisev, autonoomiat nautiv õppija (16 - 30% vanusrühmast, 25% kõigist vastanud õppijatest), teiseks: tubli, enamasti iseseisvalt toime tulev, etteantud ülesannete täitmisele orienteeritud õppija (45-37% vanuserühmast, 40 % vastanutest), kolmandaks: ennast nõrgalt juhtiv, tuge vajav õppija (28-21% vanusrühmast, 24% vastanutest) ja neljandaks: iseseisvalt mitte toime tulev, enesejuhtimise tahte ja/või oskusteta või ka õppimise suhtes negatiivselt häälestatud õppija (10 - 13 % , 12 % vastanutest) .

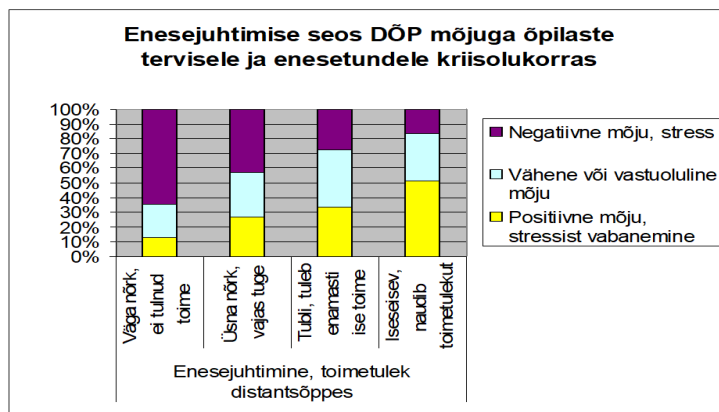
Tulles tagasi küsimuse juurde, millest kõige enam sõltub õppijate positiivne või negatiivne hinnang oma distantsõppe kogemusele, vaatleme, kuidas on see hinnang seotud õppija enesejuhtimise võime tasemega. Tabelist 13 on selgesti näha, et oma DÕP kogemust hindasid tavaõppes negatiivsemalt eeskätt nõrga enesejuhtimise võimega õppijad, kellest 81% tundis ennast koduses digiõppes olles halvemini kui klassis. Seevastu loomulise enesejuhtimise

võimega, iseseisvat õppimist nautivate õpilaste seas tundsid end 62% kodus õppes paremini kui klassis.

Tabel 13. DÕP kogemuse hinnangu seotus õppija enesejuhtimise tasemega

	Kuidas Sa üldiselt hindad oma koduse kaugõppimise (distsantsõppe) koge			Kõik
	Tundsin end distantsõppes: paremini kui tavaõppes.	sama hästi kui tavaõp.	halvemini kui tavaõppes.	
Enesejuhtimine:				
Väga nõrk, ei tulnud toime	8	12	81	100
Üsna nõrk, vajas tuge	26	38	35	100
Tubli, tuleb enamasti ise toime	34	43	22	100
Iseseisev, naudib toimetulekut	62	31	7	100
Kõik	36	35	29	100

Sama tendentsi peegeldab ka joonis 7, mis näitab, et kui kahele kolmandikule väikese enesejuhtimise võimega õpilastest tõi DÕP kaasa stressi ja tervisehäireid, siis kõrge enesejuhtimise võimega õppijate jaoks oli DÕP seotud parema enesetunde, stressist vabanemisega.

Joonis 7. Enesejuhtimise seos DÕP mõjuga õpilaste tervisele ja enesetundele

2.2. Enesejuhtimise tingimused ja tunnused. Õppijate enesejuhtimise tüpoloogia.

Ennastjuhtivat aktiivset iseseisvat õppijat iseloomustab positiivne suhtumine iseendasse e. eneseväärikustunne. Adekvaatse enesehinnanguga õppija suudab püstitada saavutatavaid eesmärke, adekvaatselt hinnata ülesande keerukust ja paremini õpitut rakendada. Iseseisev õppimine tema tavapärasel tähenduses on õpetaja/juhendaja poolt antu täitmine/lahendamine kõrvalise abita – mida täita/teha tuleb, see on õpetaja, mitte õppija kavandada. Aktiivne, ennastjuhtiv õppija tuleb oma õppimisega seotud probleemidega iseseisvalt toime. Suveräänse, sõltumatu, autonoomse õppimise korral tähtsustub kavandamine, kontrollimine, instrueerimine, korrigeerimine jmt. Autonoomse õppimise korral teeb seda kõike õppija ise, ta on ise endale õpetajaks.

Enesejuhtimise oskuse vältimatult vajalikud komponendid on eneseregulatsioon, eneserefleksioon, enesemotivatsioon.

Eneseregulatsioon on oskus püstitada eesmärke ja kavandada tegevusi nende saavutamiseks ning hinnata tegevuse tegelikku käiku kavandatuga võrreldes. Eneseregulatsioon on ka oskus

tulla toime tugevate emotsioonidega, kontrollida oma käitumist ja suutlikkus õppida uusi oskusi.

Eneserefleksioon on oma nõrkade ja tugevate külgede tundmine, oskus vaadata ennast kõrvalt, suutlikkus hinnata, kuidas on läinud ja korrigeerida oma enesehinnangut ning minapilti.

Enesemotivatsioon on oskus leida ka väga keerulistes olukordades oma tegevusele ja õppimisele põhjendusi. Hea enesemotivatsiooniga õppija tunneb enda motivatsioonitüüpi (näit. edule versus ebaedu vältimisele orienteeritud jm.) ja kasutab seda pikaagset pingutust nõudvates olukordades jätkamiseks.

Ennastjuhtiv õppija vajab lisaks üldisele heale enesetundmisele head enda kui õppija tundmist. *Enesekohased oskused* on kaasatud õppimise igasse osaoskusesse. Motivatsioon on seotud eneseusuga ja enesetundmisega, omandamine nõuab sageli suutlikkust minna vastutuult, omandatu kasutamine on seotud *teadmiste subjektiivse mõtestamisega*. Neile lisandub *enesekontrolli* oskus – oskus testida, kui edukalt on õppematerjal omandatud. Tavaliselt on see õpetaja ülesanne. Ennastjuhtiv, iseseisev, autonoomne õppija tuleb ise enda õpitulemuste kontrollimisega toime. Lihtne enesetestimise viis on esitada endale õpitu kohta küsimusi. Ka aitab küsimuste esitamine kaasa õpitava mõistmisele ja seega on iseendale küsimuste esitamine üks mõtestatud omandamise tingimusi. Omaalgatuslik kontroll on oluline õpioskus!

Igal õppijal peaks olema ettekujutus, kuidas see toimub, kui ta õpitavasse optimaalsel viisil süveneb, kui ta tahab õpitavast aru saada, kui ta lahendab probleemi vastavalt oma võimetele, planeerib oma käitumist, jätab informatsiooni käepärasel viisil meelde või kujundab mõnda vilumust. Iga õppija peaks teadma, kuidas leida motivatsiooni õppimiseks ja mobiliseerida end pingutuseks, näiteks kujundada psühholoogilist valmisolekut eksamiks. Selliseid teadmisi nimetatakse *metakognitiivseteks* teadmisteks. Samas pole need hästi ära õpitud enne meid teadaolevad teoreetilised teadmised, vaid need teadmised käivad õppija enda kohta ja on tulemusliku õppimise lahutamatu osa¹

Meie uuringust selgunud õpilaste erinevaid enesejuhtimise tasemeid eeltoodud kategooriate kontekstis iseloomustades saame luua järgmise *õppijate enesejuhtimise tüpologia*:

I tüüp: *iseseisvalt eesmäärke püstitav loominguiline enesejuhtimine*.

Sellised õppijad on teadlikud oma huvidest ning eesmärkidest ning sellest lähtuvalt tahavad ja oskavad iseseisvalt planeerida ka oma õppimise aega ja sisu. Nende jaoks oli DÕP valdavalt seotud positiivsete emotsioonidega ja nad sooviksid seda jätkata ka tavaolukorras. Neile on omased tugev enesemotivatsioon, väga head enesekohased oskused ja arenenud metakognitiivsed teadmised. Nad tulevad oma aja planeerimise ja õppimisega hästi toime, neil on kõrge enesehinnang endale kui ennastjuhtivale õppijale. Nad kujundavad isikupäraste tunnustega õppimise juhtimise stiili, on leidlikud lahenduste otsimisel.

Nende õppetöö, trennid, hobid ja huvid on sulatatud ühtsesse süsteemi; õppetöö on ühitatud vaba aja tegevustega. Teadmiste subjektiivne mõtestamine on neile väga

---

¹ vt Ene-Mall Vernik-Tuubel, Õppimisoskus. Kogumik „Võtmepädevused elus ja õppes. Eesti Vabariigis Tallinn 2013, lk 21-24).

oluline. Samas on neile oluline loogilisus aja planeerimisel ja kasutamisel. Nende õppimine järgib teatud prioriteete ja võib olla valikuline, teatud teemadesse rohkem, teistesse vähem süvenev. Nad ei piirdu etteantud ülesannete ja õpiku või TV lehekülgedega, vaid uurivad lisaks ka muud huvitavat, mis õpiülesannete täitmisel tähelepanu köidab.

Nad on suutelised ennast motiveerima ja ise kriitiliselt hindama oma toimetulekut, vajadusel ise abi leidma ja oskavad öelda, mis võinuks kooli poolt teisiti olla. Selliseid kõrgelt arenenud enesejuhtimisega lapsi ja noori oli meie küsitluses veerand vastanutest.

II tüüp: *etteantud eesmärgid ja reegleid järgiv, teatud raamides edukas enesejuhtimine.*

Ka see õppijatüüp võib oma enesejuhtimise edukust kõrgelt hinnata, kuid ta lähtub seejuures mitte niivõrd isiklikest prioriteetidest kui ette antud kriteeriumidest ja eesmärkidest. Ehkki ta tuleb hästi toime ka distantsõppes, eelistab ta õppides toetuda õpetaja juhistele. Ta pooldab tegevuste välist suunamist, eelistab kindlalt ette antud ülesannete täitmise järjekorda ja lühemaid tähtaegu pikemaajalisele planeerimisele ja iseseisvale prioriteetide seadmisele. Samas on ta suuteline ennast motiveerima, oma tegevuse tulemuslikkust kontrollima ja ennast vajadusel korrigeerima. Tal on piisavalt ka metakognitiivseid teadmisi, et välja kujundada endale sobiv õppimisstiil ning suurendada oma tegevuse efektiivsust. Selle õpilaste seas kõige enam levinud tüübi (meie küsitletute puhul oli DÕP peale sunnitud, kuid igati jõukohane olukord, mis kinnitas nende hakkama saamist. Tavaolukorras nad eelistaksid siiski klassis õpetaja juhendamisel toimuvat õppimist, mis võiks olla mõistlikul viisil kombineeritud iseseisva distantsõppega.

III tüüp: *välist tuge vajav, välja kujunemata enesejuhtimine*

See tüüp õppijaid on nõrkade, välja arendamist vajavate enesekohaste oskustega. Kuigi see on iseloomulik eeskätt nooremale earühmale või HEV lastele, esineb madala enesejuhtimise oskusega tüüp ka kuni veerandil kesk- ja vanema PK astme õpilastel ja viiendikul gümnasistidest. Sellised õpilased vajavad tuge motivatsiooni leidmisel, tunnistades raskusi keskendumisel ja suutmatust end ise sundida. Nad ei tule ka toime iseseisva aja planeerimisega, ei oska ette näha ülesande täitmiseks vajalikku aega, seetõttu on neile iseloomulik hilinemine tööde esitamisel või poolikult, kiirustades lahendatud ülesanded. Ka loetust ja juhenditest arusaamine võib vähese süvenemisvõime tõttu olla raskendatud. Nende metakognitiivsed teadmised ja enesekontrolli oskused on vähesed või puudulikud. Meie uuring näitas siiski, et kooli ka kodu tiheda koostöö korral ning selle tüübi eripära arvestavate tehnoloogiliste ja didaktiliste lahenduste toel suutis see tüüp oma iseseisva töö ja enesejuhtimise oskust üsna kiiresti arendada ning DÕP olukorraga rahuldavalt hakkama saada, ehki pidevalt sobivaks distantsõpet selle tüübi puhul ei saa pidada.

IV tüüp: *puuduv, pärsitud enesejuhtimine, negativistlik, alatähtsustav suhtumine õppimisse*

Selle oletatavasti iga kümnendat õppijat iseloomustava tüübi puhul on esmaseks probleemiks olematu õpimotivatsioon, aga ka madal enesehinnang, õpioskuste

puudumine ning ka sageli kodust kaasa võetud õpitud abitus. Õpetajate arvamuste kohaselt on sellistele noortele iseloomulik raskustest ja ebaõnnestumistest heitumine ning kontaktide vältimine. Samuti esines mõne küsitletu puhul vihane vastuseis õppimisele ja õpetajatele. See tüüp vajab tugispetsialistide abi ning individuaalset juhtumipõhist lähenemist. Kuna selles tüübis leidub ka arvutimängudele pühendunud internetisõitlasi, võiks see olla väljakutseks digiõppe arendamisel (õpetajate arvates kriitilise rühma moodustavad siin teismelised poisid, kelle jaoks digimaailm oli eelkõige eelnevalt mängukeskkond). Hakata arvuti taga õppima ilma välise surveta oli neil väga keeruline. Omaette teguriks on selle tüübi esinemisel ka õppimise alatahtsustamine muude tegevuste kõrval, eriti üleminekuealistel (III kooliaste) või töötegemise tõttu (gümnasistid). Seda märkisid nii mõned õpilased kui õpetajad. DÕP tõi esile selle tüübi haavatavuse, 'ära kadumise' kooli radarilt kui omaette probleemi.

Millistes tingimustes kujuneb ennastjuhtiva õppimise oskus?

Nii enesejuhtimise kui metakognitiivsed võimed ja oskused on seotud inimese individuaalsusega (sh pärilikkus) ja arenevad elu jooksul. Õppija enesejuhtimise oskuse kujunemisel on kooli kontekstis olulisimad 3 tingimust: ennastjuhtiv õpetaja, julgustav eakohane õpikeskkond ja erinevaid iseseisvusastmeid võimaldavad õpiülesanded.

Paljud asjad elus õpitakse matkimise teel. Ka enesejuhtimise õppimise kujunemise parim tingimus on ennastjuhtiv õpetaja, kes julgustab oma käitumisega õpilast olema ennastjuhtiv, kes annab õpilasele mõista, et enesejuhtimine on täiskasvanuks olemise väärtuslik omadus, mille poole tasub püüelda ja mis võiks õpilase jaoks olla motiveeriv. Sama soovitus laieneb lapsevanemale.

Õpetaja loob julgustava õpikeskkonna. Õpetaja ülesandeks on korraldada õpikeskkonda viisil, mis võimestaks õppijaid ise eesmärged seadma ja lahendusi leidma – st õpetaja ülesanne on luua õppimiseks soodne salliv õhkkond, kus on aega oma mõtete seeditamiseks, kus tunnustatakse ideede ja arvamuste paljusust, kus soodustatakse mõtlemist, kus julgustatakse riske võtma, kus on selged väärtushinnangud – need ja teisedki õpikeskkonna tunnused võimaldavad hirmuvada õpikeskkonda.

Teeme vahet iseseisval ja autonoomsel õppimisel. Ennastjuhtiv õppija on kindlasti autonoomne õppija. Kuidas võiks autonoomne õppija kujuneda. Autonoomsust ei saa valmis kujul ette anda – on ta ju seotud kõige selle kujunemisega, mida *enese*-ga iseloomustatakse: eneseinstruktsioon, enesekontroll, enesemotivatsioon jne. Aga võtmesõnaks autonoomsuse kujunemisel on iseseisvus; ühtlasi on see ka viide didaktilistele võimalustele, kuidas autonoomsust kujundada, suunata. Autonoomsust saab õpetada vaid kaudselt, õpetaja loob õpilasele probleemse situatsiooni, millega toimetuleku korral ta arvatavasti ka autonoomsust õpib. Et ujuma õppida, selleks tuleb vette minna. Ja autojuhiks saadakse mitte autokoolis, vaid ehtsas liikluses, kõige seal toimuvaga üksi silmitsi olles. Autonoomseks, ennastjuhtivaks õppijaks saamiseks on vaja reaalseid õpituksid reaalseste probleemsete olukordadega. (vt E.-M. Vernik, Õppimisest ja õpetamisest. Kogumik "Haridusuuendus – mis, miks ja kuidas?" Koostanud Mati Sõöt. Tallinn 1992.)

Õpilaste toimetuleku/enesejuhtimise jmt oskuse kompleksi annab hästi edasi ühe õpetaja vastus (küsim 6):

See oli uus olukord õpilastele ning erinevad aspektid vajasisid harjumist. Inimesed on oma olemuselt, isikuomadustelt ja eeldusoskustelt väga erinevad ning see avaldus selgelt ka distantsõppes. Osa õppijaid sai uues olukorras väga hästi hakkama, kohanes kiiresti in. Teine osa vajab rohkem toetust ning juhendamist ning mõned vajasisid palju või väga palju juhendamist. Kindlasti mängis väga olulist rolli see, et meil on juba aastaid kasutusel kindel õppekeskkond Moodle, ning kõik õppetööga seotud materjalid, ülesanded, juhendid jm on selles keskkonnas ja õpilased on harjunud selle kasutamisega, see ei vajanud eraldi harjutamist ning sisseelamist.

3. Järeldused ja soovitused

1. Üldine toimetulek distantsõppega

- DÕP kogemust võib käsitleda kui eksperimenti, mis näitas, millised on peamised väljakutsed, kui ollakse mitte-traditsioonilises, (kodu ja kooli) piire ületavas, individualiseeritud ja õppija-keskse õppe olukorras. Aga see kogemus näitas ka, mis on sellise (tuleviku)õppe positiivsed küljed erinevate asjaosaliste (õpetajad&koolid, õpilased, lastevanemad) jaoks. DÕP oli piire ületav õppimiskogemus asjaosaliste jaoks, kuid näitas ka, kuidas nii individuaalsel kui ka institutsioonilisel tasandil peaks valmisolekut veelgi suurendama.
- Õpetajate, vanemate ja õpilaste üldine hinnang DÕP ajal toimetulekule on suhteliselt sarnane: pooled või veidi enam õpilastest tulid ennastjuhtiva õppega hästi toime, veerand kuni kolmandik vajab toimetulekuks olulist individuaalset abi ja iga kuues –seitsmes õpilane ei tulnud üldse toime või oli negatiivselt häälestatud.
- DÕP kogemus oli pigem positiivne, st suuremate või väiksemate raskustega saadi hakkama 50-65%l vastanuist (võttes kokku need, kes hindasid seda väga heaks, heaks ja kohanedes paremaks muutunuks). Pigem positiivseks hindasid oma kogemust 50% õpetajaist, 60% lastevanemaist ning 65% õpilastest. Seega oli õpilaste kogemus kõige positiivsem.

2. DÕP kogemuste hinnangud koolide ja õpetajate vaatevinklist

- DÕP koolipoolne korraldus oli koolide puhul erinev. Osade koolide puhul oli digivahendite ja -keskkondade kasutamine kokku lepitud, osadel juhtudel aga pidid õpetajaid ise leidma sobivad vahendid. Koolipoolset koordineerimist ja kokkuleppeid digivahendite kasutamisel käsitlesid õpetajad koolipoolse toetusena DÕPs.
- Erinevused DÕP rakendamisel olid suuresti varieeruvad, seda nii kõigi asjaosaliste kohanemisviisides, rakendatud õppemeetodite ja digivahendite otsingutel ja kasutamisel, õpilaste kaasamisel ja motiveerimisel, õpitulemuste hindamisel ja muudes aspektides. Samuti varieerus toetus, mida osapooled tundsid, et nad said.
- DÕP protsessina kulges üldjoontes nii: 2-3 nädalat oli kohanemise aeg, seejärel tekkis stabiilsusperiood, mil asjad hakkasid normaliseeruma ja tekkis teatud

rütm ja rutiin, mis aitasid kohaneda. Osadele asjaosalistele aga tundus, et DÕP lõpupoole hakkas (eelkõige õpilastel) tekkima väsimus, tüdimus ja motivatsiooni puudus, mis suures osas oli tingitud näost-näku suhtlemisvaegusest (sõpradega, koolikaaslastega, kolleegidega)

- Õpetajate kogemuse alusel jaotub õpilaskond DÕPs samamoodi nagu tavaõppeski, jaotades õpilased tublimateks ja mitte-tublideks. Samas polnud see üldiselt kehtiv ning oli õpilasi, kes said DÕPs paremini hakkama (kellele see sobis) kui tavaõppes ja ka vastupidi.
- Õpetajad õppisid DÕP käigus märkimisväärselt palju erinevaid asju, peamiselt aga digioskusi (keskkondi, digivahendeid jm). Digivahendite osas oli tegemist suuresti transformatiivse õppimisega, mille käigus muutus ka suhtumine digiõppesse (distsantsõpe on parem kui tavaõpe) ja selle võimalustesse, aga ka piirangutesse (päris tunnid on ikka paremad). Lisaks digioskustele õppisid õpetajad DÕP kogemuse alusel ka enesejuhtimisega seotud oskusi, nagu töö ja aja planeerimist (uues olukorras), enesedistsipliini, sotsiaalseid oskusi jm.
- Mitmed õpetajad tundsid, et nad said abi (digivahendeid, mida kasutada) ja abipakkumisi oli tegelikult piisavalt ja erinevaid. Eriti kasulikuks peeti mitmeid HITSA koolitusi, samuti iseeneslikult tekkinud (aine)õpetajate FB grupe. Abi saadi ka kooli IT spetsialistidelt ja haridustehnoloogidelt ning kolleegidelt ja juhtkonnalt. Mõnel juhul olid abiks IT alal pädevamad pereliikmed. Leiti, et ka muuseumid olid eriolukorras tulnud appi kasulike virtuaaluuridega. Väike grupp õpetajaid ütles, et nad ei vajanudki abi ja olid pigem ise kolleege abistavas rollis.
- Kasutatud digikeskkondade pilt on väga kirju, kuna enamasti puudusid nii koolisisesele kui ka üleriiklikult kehtinud kokkulepped, mis puudutavad näiteks juhiseid soovituslike veebikeskkondade, hindamise ja veebitundide kohta. Eriti vajab õpetajate hinnangul tähelepanu eestikeelse vabalt ligipääsetava e-õppevara loomine nooremale kooliastmele, kes ei valda inglise keelt. See õppevara peaks olema kooskõlas õppekava eesmärkidega.
- Tunda andis tehniliste vahendite kohatine puudus (halb internetiühendus ja arvutite puudus osades kodudes), eriti maapiirkondades/maakoolides
- Mitmed õpetajad olid kriitilised, tunnetades riigipoolset passiivsust ja kohati ka õpetajate olukorra mittemõistmist
- Kurdeti ühiste reeglite või kokkulepete puudumist või segadust nii tehniliste lahenduste kasutamisel, videoõppe korralduses kui õpilastele esitatavates nõudmistes ning suhetes kodudega.
- Segadust tekitas andmekaitse nõuete järgimine
- Õpetajad vajasisid positiivset tagasisidet ja kohati ka kaitset ülekohtuste süüdistuste eest, samuti tekitatud ülekoormusele vastavat õiglast tasu
- Enam kui pooltel õpetajatest tekkisid DÕPga seotud pingete ja ülekoormuse tõttu tõsised terviseprobleemid, sh stress, silmade väsimus, liikumisvaegusest tingitud probleemid (seljahädad, kaalukasv) või ka otseseid tervisemuresid.

3. Distantõppe kogemused õppijate seisukohalt

- Õppijad jagunesid oma üldise hinnangu alusel DÕPi kolme enam-vähem võrdsesse rühma (ca 1/3 vastanuist igas rühmas) kas siis eelistades DÕP tavaõppele (37%), vahet ei tundnud 35% ning tavaõpet eelistavaid oli 28%. Neil, kes end paremini tundsid, oli vähem stressi, nad said teha oma tempos, polnud segajaid, said oma tegevust ise planeerida. Neil, kes end halvemini tundsid, oli vähem enesejuhtimise võimekust, aga nad tundsid puudust ka kooli motiveerivast keskkonnast ja suhtlemisest.
- Peamiseks faktoriks, mis õppijad nende toimetuleku alusel DÕP olukorras eristas, oli õppijate (aga ka õpetajate) enesejuhtimise pädevus/võimekus, sh eneseregulatsiooni, eneserefleksiooni, enesemotivatsiooni võime. Enesejuhtimise pädevus ilmnes DÕP olukorras võimekusena iseseisvalt toime tulla - oma õppimist ja tegevust kodusõppimise ajal eesmärgistada, oma aega planeerida ja tähtaegu järgida, õppetööd ja teisi tegevusi koordineerida, oma tegevust mõtestada ning motivatsiooni leida. Õpilaste üldine hinnang DÕP ajal õppimisse korreleerub nende enesejuhtimise tasemega/tüübiga. Õpilasi, kellele meeldis ja sobis DÕP, iseloomustab kõrgem iseseisvalt toime tulemise ehk enesejuhtimise pädevus. Puuduv/pärsitud enesejuhtimine võis pädida õpilase „kadumisega“
- Konkreetsemalt, selgus nelja tüüpi õppijaid:
  - 1 - iseseisvalt eesmäärke püstitav **loominguline enesejuhtimine**; iseseisev, autonoomiat nautiv õppija (16 - 30% vanusrühmast, 25% kõigist vastanud õppijatest)
  - 2 - etteantud eesmäärke ja reegleid järgiv, **teatud raamides edukas enesejuhtimine**; tubli, enamasti iseseisvalt toime tulev, etteantud ülesannete täitmisele orienteeritud õppija (45-37% vanuserühmast, 40 % vastanutest);
  - 3 – välist tuge vajav, **välja kujunemata enesejuhtimine**; end nõrgalt juhtiv, tuge vajav õppija (28- 21% vanusrühmast, 24% vastanutest)
  - 4 - **puuduv, pärsitud enesejuhtimine**, negatiivne suhtumine õppimisse; iseseisvalt mitte toime tulev, enesejuhtimise pädevuseta või ka õppimise suhtes negatiivselt häälestatud õppija (10 - 13 % , 12 % vastanutest)
- Enesejuhtimise võimekus on õppijakeskse haridusmudeli nurgakivi. Juba algklassidest alates kujunev ja ilmnev õppijate erinev enesejuhtimise võimekus on määrava tähtsusega nende toimetulekule kriisolukorras, mõjudes otseselt nii nende endi kui vanemate ja õpetajate tervisele ning heaolule

4. DÕP lastevanemate vaatevinklist

- Kodu ja vanemate tugi on üks olulisemaid tegureid DÕP õnnestumise puhul, eelkõige õpetajate kogemuse alusel. See oli eriti oluline algklassides, kuid ka põhikooli viimases astmes, eriti nende puhul, kel vähene enesejuhtimise pädevus ja kes reeglina ei saanud hakkama ka tavaõppes.
- Kodude ja lastevanemate võimekus oma lapsi toetada oli väga erinev, varieerudes õpetajate kogemuste põhjal nn „üliaktiivsetest“ vanematest, kes püüdsid laste eest isegi kodutööd ära teha ja lõpetades nendega, kes üldse oma lapsi ei toetanud olukorras, kus seda vaja oleks olnud
- Märkiti praeguse distantsõppe sobimatust erivajadustega (sh HEV) õppijatele. Puudust tunti asjakohastest meetoditest, pädevast juhendamisest, sobilikest õppe- ja tugimaterjalidest.
- Lapsevanemate endi hinnanguis peegeldub 4 rolli, mida nad DÕP olukorras endile võtsid vastavalt *oma osale lapse õppimise juhendajana* ja abistajana ühelt poolt: 1) aktiivne lapsekeskne õpijuht või 2) pigem kõrvaltvaatav hindaja) ning *suhtele kooliga* teiselt poolt (3) valmisolek ise lahendusi leida, õppida ja teha koostööd kooliga või siis 4) koolilt lahendusi nõuda). Neid, kes lapsi üldse ei toetanud, mõistagi lastevanemate hinnanguis ei esinenud.
- Lastevanemate ja kooli vastastikused ootused õppijate juhendamise osas DÕP olukorras olid tihtipeale vastuolulised ja isegi vastastikku süüdistavad: kool ja õpetajad ootasid kodudelt tunduvalt suuremat tuge kui need suutsid pakkuda ja vastupidi – lastevanemate ootused kooli/õpetajate toele olid kõrgemad kui kool tegelikult pakkus. Samas oli ka tõhusat koostööd ja kokkuleppeid, kuigi need toimusid pigem individuaalsetel juhtudel õpetaja ja lapsevanema vahel.

5. Uuringust tulenevad soovitused ja ettepanekud

a) Riigile, koolipidajale

1) Hübriidõppe arendamine õppijakeskse haridusmudeli osana

- Arvestades kriisiaegse DÕP positiivseid kogemusi, kasutada julgemalt distantsõppe kombineerimist tavaõppega (hübriidõpet) ka tavatingimustes, arvestades õppijate ja õpetajate valmisolekut ja taristu olemasolu
- Hübriidõppe alternatiivide arutamine ja soovituste väljatöötamine, arvestades kooliastmete ealisi erinevusi, vajaliku taristu olemasolu ning koolide eripära.

2) Distantsõppe taristu ja oskuste arendamine

- Hariduse digitaristu riiklik arendamine (kiire internet igale poole, arvutid vähekindlustatud peredele, koolide digitaristu ühtlustamine)

- Luua eestikeelne nii õpetajatele, õpilastele kui vanematele kasutatav distantsõpet toetav keskkond, kuhu koondada abimaterjalid ja juhendid, sh parimate õpetajate näidistunnid ja videod. Riigi tasandil korraldada digiõppevaramu täiustamine, sh lühikeste õppevideote loomine
- DÕP spetsiifikat arvestava internetiturvalisuse ja andmekaitse reeglite väljatöötamine ja andmekaitse ametiga kooskõlastamine. Andmekaitse pädevuste arendamine koolides.
- Õpilaste erivajadusi arvestavate digilahenduste väljatöötamise riiklik programm
- Luua hariduse IT nõuandeliin nii õppijatele kui õpetajatele ja lastevanematele tehniliste probleemide korral konkreetse abi saamiseks.
- Luua kiire internetiga ja rahuliku õppimisümbrusega maakondlikud või kohalikud distantsõppekeskused neile, kellel kodus pole häid tingimusi. Pöörata tähelepanu huvitegevuse ja noorsotöö arendamisele distantsõppe tingimustes.
- Arendada välja hariduses vajalike digioskuste täiendamise koolitussüsteem ja eestikeelsed abimaterjalid erinevate rakenduste kasutajatele
- Pakkuda õpetajatele koolitusi distantsõppe läbiviimiseks vajalike enesejuhtimise ja virtuaalse koostöö oskuste arendamiseks ning videoõppe jm tehnoloogiliste võimaluste kasutamiseks nii üle-Eestiliste veebikursustena kui reaalsel kogemuste vahetusel põhinevates enesearenduse vormides (metsäülikooli või suvelaagrite stiilis), kaasata distantsõppe arenguga seotud koolitustesse KOV esindajad

b) Koolijuhtidele ja õpetajatele

1) Mõelda läbi, kuidas luua tingimusi ennnastjuhtiva õppija kujunemiseks

- Suurem tähelepanu eneseregulatsiooni ja enesejuhtimise võimekuse arendamisele alates algklassidest.
- Kujundada koolides koolikliima ja koolikultuur, mis võimaldab julgustavat ja hirmuvaba õpikeskkonda ning kõigi õpilaste toimetulekut ajastutüüpiliste olukordadega.
- Õpetaja suudab õpilastele pakkuda reaalseid elulisi situatsioone, millega toimetuleku korral õpilasel arenevad ka enesejuhtimise jaoks vajalikud metakognitiivsed oskused.

2) Järgmine kord DÕP olukorras, oleks vaja:

- Digiõppeks vajalike oskuste kujunemiseks sobilike tingimuste loomisel arvestada õppijate ealiste ja individuaalsete iseärasustega ning õppijate enesejuhtimise tüüpidega.
- Eritähelepanu alla võtta erivajadustega õppijate digioskused ja õpikeskkonnad.
- Kooli tasandil konkreetseid kokkuleppeid, millised on üldised suhtlemiskeskonnad, kui tihti tehakse veebitunde, aine kaupa on veel erinevad keskkonnad, aga siin kehtiks ehk ka reegel, et kasutada pigem vähem keskkondi, aga asjakohasemaid.
- Koolide ja õpetajate vahelise koostöö parendamine (ko-visioon, supervisioon, kogemusseminarid)
- Vaimse tervise probleemide ennetamine: koolitused kõikidele osapooltele (õpetajad, lapsevanemad, õpilased)
- Videotundide etiketi läbiarutamine koolides
- Tugimeeskonna abi: õpetaja võiks delegeerida osa tööst õpiraskustega õpilastega tugimeeskonnale.
- Tugevdada klassijuhataja rolli, kes otsiks lahendusi probleemidele lastevanemate, laste ja õpetajatega koostöös.
- Koolitada ja nõustada lapsevanemaid lapse koduõppe toetamise teemal. Lastevanemate roll distantsõppes tuleks läbi rääkida, teha kokkuleppeid õpetajate ja lastevanemate vahel: mis on õpetaja ja mis vanema töö. Kasutada arenguestluste võimalusi lastevanemate ja õppijate digiõppe kogemuste analüüsiks.
- Rohkem võiks kasutada ka õppijate endi tagasisidet kaasõppijatele. Õppijaid võiks julgustada valima endale õpipartnerit või õpigruppi, kellega võiks kodutöid koos teha.
- Distantsõppel võiks anda õpilastele võimalus teha kodutöid ka näiteks kooli raamatukogus, kui ei ole kodus õppimiseks sobivat kohta.

c) Haridusteadlastele

1. Edasistes uuringutes vajab täpsemat analüüsi, kuidas hinnata ja arvestada õppijate olemasolevat enesejuhtimise võimekust kui ressursi õppetöö ja õpikeskkonna korralduses ja milliste meetoditega seda arendada kui keskset üldpädevust, arvestades kooliastmete eripära
2. Analüüsida koolis töötava õpetajaskonna enesejuhtimise oskusi, kuna ennastjuhtiva õppimise kujunemise parim tingimus on ennastjuhtiv

õpetaja, kes on eeskujuks ja julgustab oma käitumisega õpilast olema ennastjuhtiv.

3. Analüüsida õppijate enesejuhtimise arengu tegureid ja tingimusi ning digiõppe ja vahetu suhtluse meetodikate kohaldamist õppijate erineva enesejuhtimise tasemega
4. Analüüsida tingimusi ja võimalusi, kuidas pakkuda õpilastele julgustavat ja hirmuvaba õpikeskkonda
5. Digiõppe didaktika arendamiseks vajalikud uuringud, sh erivajadustega õppijatele sobivad lahendused
6. Personaliseeritud hübriidõppe jaoks sobiva haridusruumi ja ajakasutuse mudelite väljatöötamine
7. Hindamine distantõppes, sh õppija edasijõudmise automatiseeritud monitooring ja õppija enesehindamine, tagasisidestamine, üldoskuste hindamine, arenguestluste funktsioon

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

Millest räägib koroonaja õppimise / kooliskäimise kogemus?

EHF kogub koroonaja kooliskäimise kogemust, et mõista, kuidas kooliseinte kadumine ja digiruumis õppimine, mis tundus olevat kaugel tulevik, end tegelikkuses ilmutas.

Meid huvitavad nii õpilaste, õpetajate kui lapsevanemate erinevad/mitmekülgsed kogemused, mis seonduvad koroonaja aegse kodusõppimise ajaga. Mida selles uues olukorras õpiti, kuidas õpiti, mis tegi õppimise raskemaks, mis kergemaks, mis oli mõtteks, mis mitte, mida kogemusest õppida jne. Kõikide õppimise osapoolte – õppija/õpilane, lapsevanem, õpetaja – kogemus on ühtemoodi väärtuslik, et sellega edaspidi haridusstrateegias arvestada.

Alljärgnev link viib Teid mõne küsimuseni, millele palume anda vabas vormis vastused

1. Küsimustik õpilastele/õppijatele

1. Sugu (M/N)
2. Kui vana Sa oled? (Variandid: 7-10, 11-13, 14-16, 17-19, 20-30, 31-40, 41-50, üle 50)
3. Millisel haridusastmel Sa õpid? (Variandid: põhikooli I kooliastmel, põhikooli II kooliastmel, põhikooli III kooliastmel, gümnaasiumis, põhikoolijärgses kutseõppes, keskkooli järgses kutseõppes, kõrgkoolis)
4. Millises koolis Sa õpid? (Variandid: väikeses maakoolis (1-300 õpilast), väikeses linnakoolis 1-500 õpilast, suures maakoolis (üle 300 õpilase), suures linnakoolis (üle 500 õpilase), erakoolis, munitsipaal- või riigikoolis, muu)
5. Kuidas Sa üldiselt hindad oma koduse kaugõppimise (distsantsõppe) kogemust? (Variandid: a) Tundsin end distantsõppes paremini kui tavaõppes; b) Tundsin end distantsõppes sama hästi kui tavaõppes; c) Tundsin end distantsõppes halvemini kui tavaõppes.
6. Kuidas Sul tuli distantsõppe ajal välja 'enesejuhitud õppimine': aja planeerimine, eesmärkide järgimine, ülesannete iseseisev täitmine?
7. Kuidas oli Sinu õppetöö distantsõppe ajal korraldatud? (Variandid: a) anti üksikasjalikke juhiseid; b) õppijaile jäeti vabadust ise otsustada, millal ja kuidas ülesandeid täita; c) pakuti piisavalt toetust, d) muu)
8. Millist abi ja nõu said oma vanematelt, perekonna liikmetelt?
9. Kuidas mõjus distantsõppe Sinu tervisele, enesetundele?
10. Kuidas mõjus distantsõppe Sinu suhetele kaaslaste/sõprade ja perekonnaga?
11. Millised olid kaguõppe peamised õppetunnid? Mida kõige enam õppisid? Mida uut avastasid enda juures?
12. Mis oli distantsõppe ajal kõige raskem, mis oli kergem?
13. Nimeta palun mõned head, töötavad (digi)lahendused, mis distantsõppel abiks olid?
14. Millist abi oleksid kindlasti veel soovitud? / sooviksid?

2. Küsimustik õpetajale:

1. Sugu (M/N)
2. Kui vana Te olete? (20-30; 31-40; 41-50; 51-60; 61-70; üle 70)
3. Millisel kooliastmel Te õpetate? (Variandid: põhikooli I kooliastmel, põhikooli II kooliastmel, põhikooli III kooliastmel, gümnaasiumis, põhikoolijärgses kutseõppes, keskkaridusjärgses kutseõppes, kõrgkoolis)
4. Kus asub Teie kool? (Maal; väikelinnas, suuremas linnas; Tallinnas)
5. Kui suur on õpilaste arv teie koolis? (1-50; 51-100; 101-200; 201-300; 301-400; 401-500; 501-700; 701-1000, üle 1000)
6. Kuidas tuli distantsõppe ajal välja õpilaste enesejuhtitud õppimine (ajaplaneerimine, eesmärkide järgimine, ülesannete iseseisev täitmine...jm)?
7. Kuidas oli õppetöö distantsõppe ajal korraldatud? (a) Koolist anti üksikasjalikke juhiseid; b) õppijaile jäeti vabadust ise otsustada, millal ja kuidas ülesandeid täita; c) õppijatele pakuti piisavalt toetust; muu)
8. Kuidas kujunesid õpetajate koormus ja õppeülesannete ettevalmistuse ning hindamise iseärasused?
9. Millised on distantsõppe mõjud Teie füüsilisele ja vaimsele tervisele?
10. Millised on distantsõppe mõjud teie sotsiaalsetele suhetele kolleegide ja perekonnaga?
11. Millised olid distantsõppe peamised õppetunnid? Mida kõige enam õppisite? Mida avastasite?
12. Mis oli distantsõppe ajal kõige raskem, mis oli kergem?
13. Nimetage palun mõned head, töötavad (digi)lahendused, mis distantsõppel abiks olid?
14. Millist abi oleksite kindlasti veel soovinud? / sooviksite?

3. Küsimustik lapsevanemale:

1. Sugu (M/N)
2. Kui vana Te olete? ((20-30; 31-40; 41-50; 51-60; 61-70; üle 70)
3. Millises vanuses on Teie laps(ed), mitmendas klassis nad õpivad?
4. Millises koolis käivad Teie lapsed? (Variandid: väikses maakoolis (1-300 õpilast), väikses linnakoolis 1-500 õpilast, suures maakoolis (üle 300 õpilase), suures linnakoolis (üle 500 õpilase), erakoolis, munitsipaalkoolis, riigikoolis)
5. Kas teie lastel on hariduslikke erivajadusi?
6. Kuidas tuli distantsõppe ajal välja teie lapse enesejuhtitud õppimine (ajaplaneerimine, eesmärkide järgimine, ülesannete iseseisev täitmine jm...)?

7. Kuidas oli õppetöö distantsõppe ajal korraldatud? (a) Koolist anti üksikasjalikke juhiseid; b) õppijaile jäeti vabadust ise otsustada, millal ja kuidas ülesandeid täita; c) pakuti piisavalt toetust)
8. Millised on Teie kogemused oma laste/õppijate juhendajatena kodus? Milliseks kujunes lapsevanema roll?
9. Millised on distantsõppe mõjud laste ja Teie enda tervisele?
10. Millised on distantsõppe mõjud Teie kodustele suhetele?
11. Millised olid kaugõppe peamised õppetunnid? Mida kõige enam õppisite? Mida avastasite?
12. Mis oli distantsõppe ajal kõige raskem, mis oli kergem?
13. Nimetage palun mõned head, töötavad (digi)lahendused, mis distantsõppel abiks olid?
14. Millist abi oleksite kindlasti veel soovinud? / sooviksite?

Lisa 2. Tabelid: 1) Mis oli distantsõppe ajal kõige raskem ja 2) mis oli kõige kergem?

Tabel: Mis oli distantsõppe ajal kõige raskem?

Kategooriad	Alakategooriad	Teemad
1. Kohanemine distantsõppega	<ul style="list-style-type: none"> • Digioskuste omandamine • Ajaplaneerimine ja töökoormuse kasv • Sobivate ülesannete koostamine • Uute teemade selgitamine • Hindamine • Distsantsilt juhendamine • Kodutöö mahu hindamine • Tööjuhendite sõnastamine • Nõrkade õpilaste aitamine • Samaaegselt mitmes rollis olemine • Kohanemine kodukontoriga • Kooli reguleerimised 	<ul style="list-style-type: none"> • Orienteerumine infotulvas; • heade digiõppematerjalide ja keskkondade leidmine; • õpilaste, lapsevanemate ja õpetajate kehv arvutioskus; • töö ja puhkeaja tasakaalu leidmine; • ajakulu kasv arvuti taga istudes ja õppematerjale ettevalmistades ja tagasisidestades; • õpilaste ekraani ees veedetud aja vähendamine; • õppetöö diferentseerimine; • Keeruline eriti matemaatikas; • Ei tea, kas töö tegi laps või lapsevanem; • Keeruline eriti oskusainetes; • Iseseisvalt jõutakse vähem omandada; • Võimalikult lihtsalt ja arusaadavalt; • Kooli tugispetsialist ei paku kõigile piisavalt tuge; • Kartus, et suvel peab hakkama nõrku õpilasi järele aitama; • lapsevanem, õpetaja, kokk, abikaasa, koristaja, kütja, kriitik, nõustaja; • Keskendumisprobleemid kodus; • Voodist väljasaamine; • Liiga palju uuendusi ja reeglite muutmist kooli poolt.
2. Õpilaste motiveerimine	<ul style="list-style-type: none"> • Distsipliini hoidmine 	<ul style="list-style-type: none"> • Õpilasteni jõudmine, kes jäid õppetööst kõrvale või esitasid töid hiljem;

		<ul style="list-style-type: none"> • Õpilaste plagieerimine ja spikerdamine • (Vanemate) õpilaste pildita osalemine videotunnis •
3. Suhtlemine	<ul style="list-style-type: none"> • Suhtlemisraskused e-kanalitega suhtlemisel • Pidev suhtlusvalmis olek 	<ul style="list-style-type: none"> • Raskused erivajadustega õpilastega suhtlemisel; • Iga kell õpilaste ja vanemate kirjadele vastamine; • Probleemid stressis vanematega suhtlemisel.
4. Inimliku kontakti puudus	<ul style="list-style-type: none"> • õpilastest ja kolleegidest eemalolemine • Õpetaja-õpilase suhe kannatas 	<ul style="list-style-type: none"> • Õpetaja ei saanud õpilastelt kohest tagasisidet; • tunnete ja probleemide tõlgendamine; • Õpetaja oli põhiliselt kontrollija rollis.
5. Tehnilised probleemid	<ul style="list-style-type: none"> • Internetiga • E-keskkondadega 	<ul style="list-style-type: none"> • Halb internetiühendus; • tõrkuv e-kool; • Videotundide võimatus liitklassidega.
6. Koroonakriisi mured	<ul style="list-style-type: none"> • Viirusega seotud mured • Sotsiaalne isolatsioon • Vastuoluline või puudulik info 	<ul style="list-style-type: none"> • Hirm nakatuda; • Hirm lähedaste pärast; • Igatsus pereliikmete läheduse järele; • Teadmatus ja segased sõnumid ministriumist.
7. Tervisemured	<ul style="list-style-type: none"> • Ülekoormusest tingitud terviseprobleemid 	<ul style="list-style-type: none"> • Silmade väsimus, stress, ärevus, seljavalud

Tabel: Mis oli distantsõppes kergem?

Kategooriad	Alakategooriad	Teemad
1. Närvid puhkasid	<ul style="list-style-type: none"> • Distsipliiniprobleeme polnud • Vähem müra 	<ul style="list-style-type: none"> • Õpilased ei seganud üksteist; • ei tekkinud lastevahelisi suhteprobleeme; • kinnine mikrofoni tagas vaikuse; • korra loomise asemel sai pühenduda tööle (õpetamisele);
2. Paindlik ajakasutus	<ul style="list-style-type: none"> • Era-ja tööelu paindlik ühendamine 	<ul style="list-style-type: none"> • vahepeal võis aeda joosta ja seal midagi teha; • sai lõõgastuda; • sai rattaga sõita;

	<ul style="list-style-type: none"> • Ajaplaneerimine 	<ul style="list-style-type: none"> • rohkem aega ja energiat töövalisteks tegevusteks, n lugemiseks. • Hommikul ei pidanud kodust lahkuma, sai rahulikult päeva alustada. • Sain ise ja said lapsed kauem magada; • sain asju planeerida omas tempos. • Ei pidanud simapilkselt reageerima, sain rahus läbi mõelda, kuidas tegutseda; • ajasääst, sest ei pidanud füüsiliselt kuskile kohale minema.
3. Töö kodukontoris	<ul style="list-style-type: none"> • Meeldis kodukontoris tööd teha • Keskkond • Ei vajanud transporti • Ei pidanud töövahendeid hooldama 	<ul style="list-style-type: none"> • Pole muret, mida selga panna: võis kasvõi päev otsa uneriietes olla • vaikne ja rahulik keskkond; • Ei pidanud erivajadustega õpilastega samas ruumis viibima • transpordi raha ja aeg jäi alles; • Ei pidanud tööriistu teritama
4. Midagi kergemat polnud	<ul style="list-style-type: none"> • On keeruline välja tuua, mis oli kõige kergem • Kõik oli raske 	
5. Polnud midagi rasket	<ul style="list-style-type: none"> • Ei pidanud tegema palju muudatusi õppe planeerimises. • Üleminek distantsõppele oli suhteliselt kerge. • Distantsope oli sujuvam ja kergem kui tavaõpe • 	<ul style="list-style-type: none"> • Jätkasin teemade käsitlemist eelneva kava kohaselt; • kerge oli töötada veebikeskkondadega Google ja Teams. • Kasutan ka tavaõppes veebipõhiseid vahendeid, seega polnud erilisi raskusi.
6. Digilahenduste kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • Alguses vajas harjumist 	<ul style="list-style-type: none"> • Digivahendite kasutamine oli kergem, kui ma arvasin • Kergemaks läks siis, kui leidsin sobivad veebikeskkonnad (n Google Classroom, Meet, Wizer.Me, Opiq); siis tekkis huvi ja hasart. • Abi koolituste näol tuli õigeaegselt • Kui tekkis süsteem, läks kergemaks nii endal kui õppijatel • Põnev kogemus

	<ul style="list-style-type: none"> • Oli kohe kerge • Edaspidi on lihtsam 	<ul style="list-style-type: none"> • Sobivate veebikeskkondade ja rakenduste leidmine ja ülesannete koostamine; • pildistamisega seotud ülesanded olid head. • Huvitava materjali leidmine ja väljamõtlemine • Automaatselt kontrollitavate ülesannete kasutamine veebis. • Otsustasin piirduda lastele ja vanematele tuttavate keskkondade ning õpiku-töövihikuga • Uute keskkondade tutvustamine lastele ja vanematele • Kontaktihoidmine õpilastega kindla suhtlusvõrgustiku (n Studiumi, e-kooli) kaudu. • Kergem oli õpilaste töid lugeda, sest käekirjaprobleeme polnud • Pole enam paberimajandust, kõik on virtuaalne. • Ülesannete jagamine • Videoloenguid võis ette salvestada • Videotundide läbiviimine (n Zoomis) on hea: saab kohe küsida ja vastata; väiksemate gruppidega videotund on tõhusam; ettevalmistamine on põnev; see motiveeris õpilasi • Käelistes tegevustes olid abiks videolõigud • Kerge oli teha praktilisi ülesandeid • Olen tekitanud endale “kullavaru” enda koostatud ja veebist leitud materjalist
<p>7. Koostöö</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Koostöö õpilastega 	<ul style="list-style-type: none"> • Õpilased kohanesid kiiresti • Kerge oli saavutada hea tööruitm õpilastega • Õpilased andsid positiivset tagasisidet ülesannetele • Kergem oli õpilastega, kes andsid aktiivselt tagasisidet • Koostöö inimestega, kellega see toimis hästi ka silmast-silma • Gümnasistidega oli kerge

	<ul style="list-style-type: none"> • Koostöö lastevanematega • Koostöö kolleegidega • Juhtkonna tugi 	<ul style="list-style-type: none"> • kokkulepped on tähtsad • Tublid ja motiveeritud saavad alati hakkama; neid on lihtsam juhendada ja nende töid oli lihtsam kontrollida • Kui olla paindlik ja rahulik, siis töö laabus • Kui kõik osapooled said üksteisest aru, siis töö laabus; • Kerge oli koostöö vanematega • vanematepoolne toetus aitas • Suhtlemine kolleegidega aitas • Oluline oli koolipoolne toetus ja õpetaja usaldamine
8. Töö planeerimine	<ul style="list-style-type: none"> • Õppija iseseisvuse soodustamine • Struktuuri loomine 	<ul style="list-style-type: none"> • Lihtsam oli, kui mõni klass töötas mõne nädala iseõppimise tööjuhendi järgi • Kui tekitada igapäevane õppimisrutiin ja piisavad, konkreetsed juhised, on kergem • Hindamine

Lisa 3. Tabel: Digilahendused, mis distantõppel õpetajatele abiks olid

Tabel: Head, töötavad digilahendused, mis DÕP olukorras abiks olid. Kategoriseerimisel on lähtutud keskkondade funktsioonist.

Multifunkts. õpikeskkonnad	Interakt. materjalide jagamine ja loomine	Testikeskkonnad	Õppeinfo-süsteemid	Ühistöövahendid	Audio-video-fotokeskkonnad
Google Classroom Moodle Foxcademy Office 365 pilveteenused LearningApps Google Suite for education Facebook jm sots. meedia Classtime Edulastic	Tebo Õpiveeb Google Drive Google Docs wizer.me Studium Tera LiveWorksheets Google Slides bubble.us Wordwall Kami H5P Canva.com Sway klassi blogi GoFormative Wakalet Graasp Dropbox Seesaw Online portfolio	Quizzie Quizlet Kahoot Google Forms Socrative Testmoz EIS Answergarden Quizalize automaat-kontrolliga testid PollEverywhere	ÕIS e-kool Studium	Mentimeter Zeetings Padlet Google Suite	Big Blue Button Skype Messenger Zoom Google Meet OBS Panopto Microsoft Teams Youtube vocaroo (helisalv.) Loom screencast Google Hangout 8x8.vc muuseumide videod movie maker photos-e Cluster Jitsi Meets Cisco Webex Citizen OS Mondo filmikogu Thinglink Discord Screen Recording Flipgrid Viber WhatsApp Pinterest Facetime Openshot

Lisa 4. Tabel: Millist abi oleksid õpetajad kindlasti veel soovinud(sooviksid)

Tabel: Millist abi oleksite kindlasti veel soovinud? / sooviksite?

Kategooria	Teema
1. Ei vajanud abi	<ul style="list-style-type: none"> • Pigem abistasin teisi
2. Sain juba vajalikku abi	<ul style="list-style-type: none"> • IT spetsialistilt • Kolleegidelt • HITSA koolitused • FB (ainealaselt) grupilt • Abikaasalt • Oma lastelt • Muuseumidelt (virtuaaltuurid) • Meil on hästi toimiv (aine)õpetajate kogukond: õpime üksteiselt • Juhtkonnalt
3. Koolitusi	<ul style="list-style-type: none"> • Veebiloengu ja esitluse läbiviimise disain • supervisioon ja kovisioon • Professionaalset tagasisidet mentori või metoodiku poolt • suunamine • psühholoogiline nõustamine või koolitus, vaimse tervise abi • digikeskkonnad (Desmos),sh videokonverentsid n Zoom • distantstundide põnevamaks muutmise kohta • distantsõppe koolitust eelnevalt • e-õppe materjalide koostamine • interaktiivsete keskkondade loomine • arvutialast abi, aga mitte distantsilt • rohkem harjutamist arvutiprogrammidega • ainedidaktika alaseid koolitusi • Paremaid teadmisi keskkondade turvaliseks kasutamiseks • Õpilaste digioskused võiksid olla paremad
4. Kokkuleppeid	<ul style="list-style-type: none"> • ühiseid reegleid, n hindamise, videotundide kohta • ühine ning tasuta eestikeelne suhtluskeskkond ja interaktiivne õpikeskkond vähemalt kooli/klassi tasandil • Videotunnid peaksid keeleõppes olema kohustuslikud • rohkem konkreetsust juhiste osas, sh kooli juhtkonnalt, HTM-lt ja Innovelt • Lõpetada vastuolulise info edastamine HTM'ist • ligipääs tasutailele versioonidele õpikeskkondadest, • A/MA hindamissüsteem ei motiveeri õpilasi pingutama

	<ul style="list-style-type: none"> • Lõpetada e-õppematerjalide ühest asukohast teise ümbertõstmise ja ajaraiskamine • Samad reeglid õpetajatele ja õpilastele: videotundides peaks kõik olema oma näoga nähtaval • Lihtsamat tagasisidestamise viisi • Eksamiainete õpetajate koormusnorm peaks olema väiksem • Soovin, et klassis oleks maks. 16 õpilast • Seadusandlus vajab täiendamist: PGSSis peaks olema arvutiaega piiravad nõuded • Edaspidi võiks osad tunnid jääda veebi • Rohkem individuaalset tuge edaspidi õpiraskustega õpilastele • Vähem infomüra ja mõttetut uuendamist
5. Koostöö ja üksteise toetamine	<ul style="list-style-type: none"> • vajab arendamist • rohkem abi IT spetsialistilt, n abi testide, eksamite koostamisel • lapsevanematelt abi • juhtkonnalt toetust, mõistmist ja konkreetsust • Koolilt paindlikkust • Tugimeeskonna tuge, n tugevamat sidet sots. töötajatega perede aktiveerimiseks • Sekretäri kirjadele vastamiseks • Meie koolis puudub haridustehnoloog • Tundsin puudust kolleegidega suhtlemisest • Materjalide (n õppevideote) jagamist võiks rohkem olla • Rohkem ausat, sõbralikku vestlust lastevanematega ja vähem üleskõetud emotsioone; kaitset lapsevanemate pahameele eest • Tagasisidet lapsevanematelt • Kogemuste jagamise seminare (n koolide vahel) • Abiõpetajaid õpilaste personaalseks abistamiseks videotundides • Filmimonteerija abi, et teha koolis ühisfilme • Tulevikus võiks laenata puuduva õpetaja asemele teisest koolist veebiõpetaja • Rohkem koostööd klassiõpetajate ja aineõpetajate vahel • Rohkem lõimingut • Soovin, et andmekaitse ei segaks õpetajaid (2 kuud peale distantsõppe algust lajatati peale) • Väiksemaid ootusi õppekava läbimise osas • HTMilt oleks oodanud toetust kriisiajal, mitte aruandluse nõudeid
6. Ei oska öelda	<ul style="list-style-type: none"> • vara veel

7. Aega	<ul style="list-style-type: none"> • Oleksin teinud paremat tööd, kui oleks vähendatud koormust • Tegeleda järeleaitamist vajavate õpilastega • Digivõimaluste selgeksõppimiseks ja materjalide koostamiseks • Kool peaks välja töötama digiõppevara, mitte jätma kõik õpetajate kaela • Oleksin tahtnud rahulikumalt töötada • Töö-ja puhkeaja balanssi • IKT lahendused peaksid vähendama töökoormust
8. Ei poolda distantsõpet	<ul style="list-style-type: none"> • Nutivaba nädalat • Loodan, et nutivaimustuses inimesed ei pääse juhtivatele kohtadele: inimkontakti ei asenda miski • Otsekontakte
9. Olme ja tervise abi	<ul style="list-style-type: none"> • Ergonoomilist mööblit arvutiga töötamiseks • Lõunasööki koju, sest polnud aega lastele süüa teha • Lastehoiuteenust oma lastele, et ei peaks tunde öösel ette valmistama • Vaktsiini • Selg vajab abi • Algul oli jabur tegeleda desoainete ja maskide hankimisega
10. Üleriigilist digiõppevaramut	<ul style="list-style-type: none"> • Kõikides ainetes videoloenguid või veebitunde ja interaktiivseid harjutusi diferentseeritud ülesannetega • Turvalist ja sama hea kasutusmugavusega alternatiivi Zoomile ja Stuudiumile • Rohkem häid digiõppematerjale • Eestikeelseid allalaadimis-ja kasutusjuhendeid digikeskkondadele • Kutseõppes on vähe e-õppe materjale • Sooviks materjale süsteemsemalt leida • Inglise ja eesti keele õppevara e-koolikotis koos automaatkontrollitavate tulemustega • Ühte Eestile sobivat keskkonda tuhandete killustunud lahenduste asemel • Aineõpikute digitaliseerimine • 4.-5. klasside tehnoloogias oleks vaja head aineõpikut ja ainekava • Liikumispäeviku arendus e-koolis • Opiqus võiks olla ka kontrolltöid • Opiq keskkonnas pole gümnaasiumi füüsika materjale • Vaja on luua eestikeelseid interaktiivseid õppematerjale I kooliastmele. • Eestikeelseid õppevideoid kõigis ainetes

<p>11. Paremat tehnilist valmisolekut</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Paremat internetiühendust (sh piiramatut internetti) • Õpikeskkondade paremat töökindlust (n Moodle, Studium, Opiq) • Igale õpilasele ja õpetajale korralik varustus (n ette programmeeritud tahvelarvuti vajalike rakendustega) • Igale õpilasele meiliaadress sisselogimiseks • Paremaid IT vahendeid • Lisaks keeleõppele oleks ka teistes ainetes vaja rakendusi • Reaalajas head koosmusitseerimise äppi • Rohkem tasuta rakendusi, n. Zoom võiks olla 60min tasuta • Dokumendikaamerat • Ühest õpikeskkonnast hinnete automaatset ületõstmist teise (Opiqust Studiumisse) • Automaatkontrollitavaid materjale • E-kool töötab halvasti • E-koolikott on halvasti korraldatud • Graafikalauda
<p>12. Tunnustust</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tähelepanu, tunnustust ja positiivset meediakajastust • Mitte kiita õpetajaid 24h kättesaadavuse eest: see tekitab vanematele ebarealistlikke ootusi • Palgatõusu